

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра фінансів та бізнес-консалтингу

Дипломна магістерська робота

на тему **Управління оборотними активами підприємств та оцінка
ефективності їх використання**

Виконав: студент групи МгФМ-1-21
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування,
освітньої програми Фінансовий менеджмент у
сфері бізнесу

Залізінський А. Ю.

Керівник д.е.н., проф. Ірина ТАРАСЕНКО
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Київ 2022

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра фінансів та бізнес-консалтингу

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Освітня програма Фінансовий менеджменту у сфері бізнесу

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри фінансів та
бізнес-консалтингу**

_____ Ірина ТАРАСЕНКО

« _____ » _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Залізінський Андрій Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Управління оборотними активами підприємств та оцінка ефективності їх використання»

Науковий керівник роботи Тарасенко Ірина Олексіївна, д.е.н., професор,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «28» вересня 2022 року № 180-уч

2. Строк подання студентом роботи 10 листопада 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти України, статистичні дані, результати аналізу фінансової та управлінської звітності ТОВ «ДАЙРЕКС», фахова наукова література та інтернет-джерела.

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вивчити теоретичні аспекти управління оборотними активами підприємства та особливості їх оцінювання; здійснити аналіз фінансового стану та ефективності використання оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС»; розробити пропозиції щодо удосконалення системи управління оборотними активами ТОВ «ДАЙРЕКС».

5. Консультанти розділів дипломної магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
1	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
2	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
3	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
Загальні висновки	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		

6. Дата видачі завдання 30.06.2021 р.**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломної магістерської роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	01.09.2022 р.	
2	РОЗДІЛ 1. ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ	11.09.2022 р.	
3	РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ «ДАЙРЕКС»	25.09.2022 р.	
4	РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ТОВ «ДАЙРЕКС»	08.10.2022 р.	
5	Висновки	22.10.2022 р.	
6	Оформлення дипломної магістерської роботи (чистовий варіант)	01.11.2022 р.	
7	Здача дипломної магістерської роботи на кафедрі для рецензування	07.11.2022 р.	
8	Перевірка дипломної магістерської роботи на наявність ознак плагіату	08.11.2022 р.	
9	Подання дипломної магістерської роботи у відділ магістратури для перевірки виконання додатку до індивідуального навчального плану	09.11.2022 р.	
10	Подання дипломної магістерської роботи на затвердження завідувачу кафедри	10.11.2022 р.	

Студентка

(підпис)

Андрій ЗАЛІЗИНСЬКИЙ

Науковий керівник роботи

(підпис)

Ірина ТАРАСЕНКО

Директор НМЦУПФ

(підпис)

Олена ГРИГОРЕВСЬКА

АНОТАЦІЯ

Залізінський А.Ю. «Управління оборотними активами підприємств та оцінка ефективності їх використання».

Дипломна магістерська робота за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2022 рік.

Дипломну магістерську роботу присвячено дослідженню теоретичних аспектів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення управління оборотними активами підприємства. В роботі представлено результати аналізу фінансового стану та ефективності використання оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС». Розроблено концептуальні положення формування політики управління оборотними активами підприємства, заходи щодо підвищення ефективності управління оборотними активами та пропозиції щодо формування аналітичного забезпечення системи управління дебіторською заборгованістю підприємства.

***Ключові слова:** оборотні активи, ефективність використання оборотного капіталу, фінансовий стан, система управління оборотними активами, дебіторська заборгованість.*

ANNOTATION

Zalizynsky A.Yu. "Management of current assets of enterprises and evaluation of the efficiency of their use".

Master's thesis on specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, 2022.

The master's thesis is devoted to the study of theoretical aspects and the development of practical recommendations for improving the management of the company's current assets. The paper presents the results of the analysis of the financial condition and efficiency of use of current assets of "DIREX" LLC. Conceptual provisions for the formation of the

company's current assets management policy, measures to increase the efficiency of current assets management and proposals for the formation of information support for the company's receivables management system have been developed.

Keywords: *current assets, efficiency of use of working capital, financial condition, current assets management system, accounts receivable.*

ЗМІСТ с.

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ	10
1.1. Оборотні активи підприємства, їх класифікація та джерела формування	10
1.2. Управління дебіторською заборгованістю та формування резерву сумнівних боргів	19
1.2. Особливості оцінювання та аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства	23
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ «ДАЙРЕКС»	33
2.1. Загальна характеристика та оцінка майнового стану ТОВ «ДАЙРЕКС»	33
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС»	42
2.3. Аналіз показників ефективності використання оборотних активів підприємства	61
Висновки до розділу 2	66
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ТОВ «ДАЙРЕКС»	68
3.1. Концептуальні положення розробки політики управління оборотними активами підприємства	68
3.2. Аналітичне забезпечення системи управління дебіторською заборгованістю підприємства	77
3.3. Удосконалення управління оборотними активами ТОВ «ДАЙРЕКС»	88

Висновки до розділу 3	94
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

В умовах післявоєнного відновлення економіки України актуалізується завдання удосконалення механізму управління оборотними активами, які є складовою фінансового потенціалу підприємства та є одним із невідкладних завдань, які належать до функцій менеджменту підприємства. Від рівня забезпеченості підприємства оборотними активами залежить можливість забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції, що є важливими завданнями підприємницької діяльності будь-якого підприємства. Дослідження показують існування прямої залежності між потребою в оборотних активах, якістю процесів нормування, постачання, рівня ефективності розрахункових операцій та дотримання платіжної дисципліни та їх ефективним використанням. З огляду на це, одним із важливих завдань, які ставляться та вирішуються в системі фінансового менеджменту, є удосконалення механізму управління оборотними активами підприємства з позицій забезпечення його фінансової стійкості.

Огляд основних досліджень та публікацій. Теоретичний базис управління оборотними активами сформовано працями провідних українських та зарубіжних вчених-економістів, таких як: І.А. Бланк, А.Д. Василик, М.В. Володькіна, К.В.Ізмайлова, Г.Г. Кірейцев, М.Я. Коробов, Л.А. Лігоненко, А.М. Поддєрьогін, Р.А. Слав'юк, Е.Р. Брігхем, І.В. Зелгавіс, В.В. Ковальов, Б. Коллас, М.Н. Крейніна, Т. Манесс, Л.Н. Павлова.

Серед важливих завдань у сфері управління оборотними активами доцільно виділити: дослідження особливостей управління портфелем дебіторської заборгованості; обґрунтування підходів до логістичних процедур управління запасами з урахуванням специфіки функціонування підприємств; використання сучасних методичних підходів до управління грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями. Цим визначається об'єктивна необхідність розвитку та удосконалення теоретичних і методико-прикладних засад управління оборотними

активами з урахуванням світового досвіду з метою підвищення фінансової стійкості підприємства.

Метою дипломної роботи є розкриття сутності категорії «управління оборотними активами» та дослідження його механізму; аналізування та оцінювання оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС»; розроблення пропозицій щодо удосконалення системи управління оборотними активами досліджуваного підприємства. **Об’єктом дослідження** є процес управління оборотними активами. **Предметом дослідження** виступає система управління оборотними активами ТОВ «ДАЙРЕКС».

В процесі дослідження було поставлено та вирішувалися такі завдання:

1. Дослідити з теоретичної точки зору основні аспекти управління оборотними активами та оцінити рівень ефективності їх використання.
2. Обґрунтувати систему заходів щодо удосконалення управління оборотними активами ТОВ «ДАЙРЕКС».
3. Здійснити аналізування фінансового стану та ефективності використання оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС».
4. Розробити пропозиції для покращення системи управління оборотними активами ТОВ «ДАЙРЕКС».

Основні методи дослідження, які використано в роботі: абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення і формування висновків), графічний – для візуалізації отриманих результатів, метод порівнянь та системно-структурний аналіз, метод та інструментарій статистико-економічного та фінансового аналізу, економіко-математичного моделювання та прогнозування.

Наукові публікації. Тези доповіді на ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» (Київ – Дніпро – Кам’янець-Подільський, 11.10. 2022-12.10.2022 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

1.1. Оборотні активи підприємства, їх класифікація та джерела формування

Процес виробництва продукції потребує залучення засобів виробництва, які складаються із засобів праці та предметів праці. За характером функціонування у виробничому процесі та способом перенесення вартості на створений продукт засоби праці набувають економічної форми в необоротних, а предмети праці – в оборотних активах. Проаналізуємо основні поняття, які використовуються для характеристики ресурсів підприємства, які потрібні йому для забезпечення виробничого процесу.

Оборотний капітал – це фінансовий показник, що представляє операційну ліквідність, доступну для бізнесу, організації чи підприємства, включаючи державні установи [1, 2, 3]. Валовий оборотний капітал дорівнює оборотним активам. Оборотний капітал обчислюється як оборотні активи за вирахуванням поточних зобов'язань. Якщо оборотні активи менші за поточні зобов'язання, у підприємства є дефіцит оборотних коштів, який також називають дефіцитом оборотного капіталу та негативним оборотним капіталом [4].

Оборотні активи – це активи, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність. У бухгалтерському обліку до таких активів відносять активи, які споживаються або реалізуються протягом року або протягом одного операційного циклу (якщо останній триває більше одного року). За іншим визначенням *оборотні активи* – це ресурси господарюючих суб'єктів, інвестовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції [11].

Оборотні кошти постійно здійснюють кругообіг, в процесі якого проходять три стадії: постачання, виробництво і збут (реалізація). Перша стадія (постачання) – підприємство на грошові кошти здобуває необхідні виробничі запаси. Друга стадія (виробництво) – виробничі запаси вступають у виробництво і, пройшовши форму незавершеного виробництва і напівфабрикатів, перетворюються в готову продукцію. Третя стадія (збут) – відбувається реалізація готової продукції та оборотні кошти приймають грошову форму [6].

Процес кругообігу оборотного капіталу схематично можна представити записом [11, 12]:

$$Д - Т \dots В \dots Т' - Д'$$

де Д – грошова стадія кругообігу; Т – товарна стадія кругообігу; В – виробнича стадія кругообігу.

На тривалість процесу кругообігу впливають такі фактори: час виробництва та обертання; організаційно-технічний рівень виробництва; умови постачання та збуту; ефективність процесу реалізації продукції; застосовувані форми розрахунків.

Склад оборотних коштів – це сукупність елементів (статей), які утворюють оборотні кошти. У процесі кругообігу ресурсів, обслуговуючих поточну виробничо-господарську діяльність підприємства, виділяють дві стадії (сфери) – стадію виробництва і стадію обігу. Згідно з виділенням цих стадій до оборотних коштів включають оборотні виробничі фонди і фонди обігу.

Під час стадії виробництва ресурси функціонують у вигляді оборотних виробничих фондів, до яких включають виробничі запаси, незавершене виробництво та витрати майбутніх періодів. Джерела формування оборотних засобів не розрізняються в процесі кругообороту капіталу. Однак система формування оборотних засобів впливає на швидкість обороту, уповільнюючи або прискорюючи його. Крім того, характер джерел формування і принципів різного

режиму власних та позикових оборотних коштів є вирішальними факторами, що впливають на ефективність використання оборотних активів і всього капіталу.

Для нормального забезпечення господарської діяльності оборотними коштами величина їх встановлюється в межах 1/3 величини власного капіталу. Власні оборотні активи знаходяться в режимі постійного користування. В різних країнах використовуються різні співвідношення між власним і позиковим капіталом. В США застосовують співвідношення 40/60, в Японії – 30/70 [6].

Теоретично передбачається, що оборотні активи покриваються з двох джерел: власного капіталу, тобто довгострокової заборгованості перед власниками фірми, і короткострокових зобов'язань, тобто короткострокової заборгованості, яка потребує свого погашення протягом року (рис. 1.1). Останнє джерело, як правило, є основним у фінансуванні оборотних активів.

Рис. 1.1. Джерела формування оборотних засобів (узагальнено за даними [5, 6, 12])

Надлишок власних джерел формування оборотних активів, який може бути використаним у плановому році як джерело фінансування приросту нормативу, виявляється на підставі аналізу стану власних оборотних активів по балансу на початок планового року.

У складі інших джерел враховується кредиторська заборгованість постачальникам за отримані, але не оплачені товарно-матеріальні цінності, послуги. Розмір цієї заборгованості, що враховується у складі джерел покриття приросту нормативу, береться в обсязі мінімальних залишків за попередній звітний рік, скоригованих на зміну обсягів продажу продукції та послуг у плановому році.

У складі позикових активів, як джерела покриття приросту нормативу, враховується кредит банку. Його розмір визначається у вигляді різниці між розрахованою сумою сукупного нормативу власних оборотних активів та сумою джерел його покриття (крім кредиту) на кінець планового року. Розрахована сума всіх джерел покриття нормативу повинна відповідати сумі сукупного нормативу на кінець планового року.

Формування і регулювання окремих елементів оборотних активів має свої особливості. У зв'язку з цим виділяють оборотні активи у сфері виробництва (оборотні фонди) і у сфері обігу (фонди обігу). Елементний склад оборотних активів представлено на рис.1.2. В обліку і звітності оборотні активи класифікують наступним чином [11]:

- запаси (виробничі запаси; незавершене виробництво; запаси готової продукції; товари, придбані з метою перепродажу);
- дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги);
- дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, за нарахованими доходами, за внутрішніми розрахунками, інша);
- поточні фінансові інвестиції (вкладення в короткострокові цінні папери – облігації, векселі, казначейські зобов'язання, інші комерційні цінні папери, емітовані іншими суб'єктами ринку, банківські депозити тощо);

- грошові кошти та їх еквіваленти (в національній валюті, в іноземній валюті). До еквівалентів грошових коштів відносять високоліквідні фінансові інвестиції, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент без ризику втрат;
- інші оборотні активи.

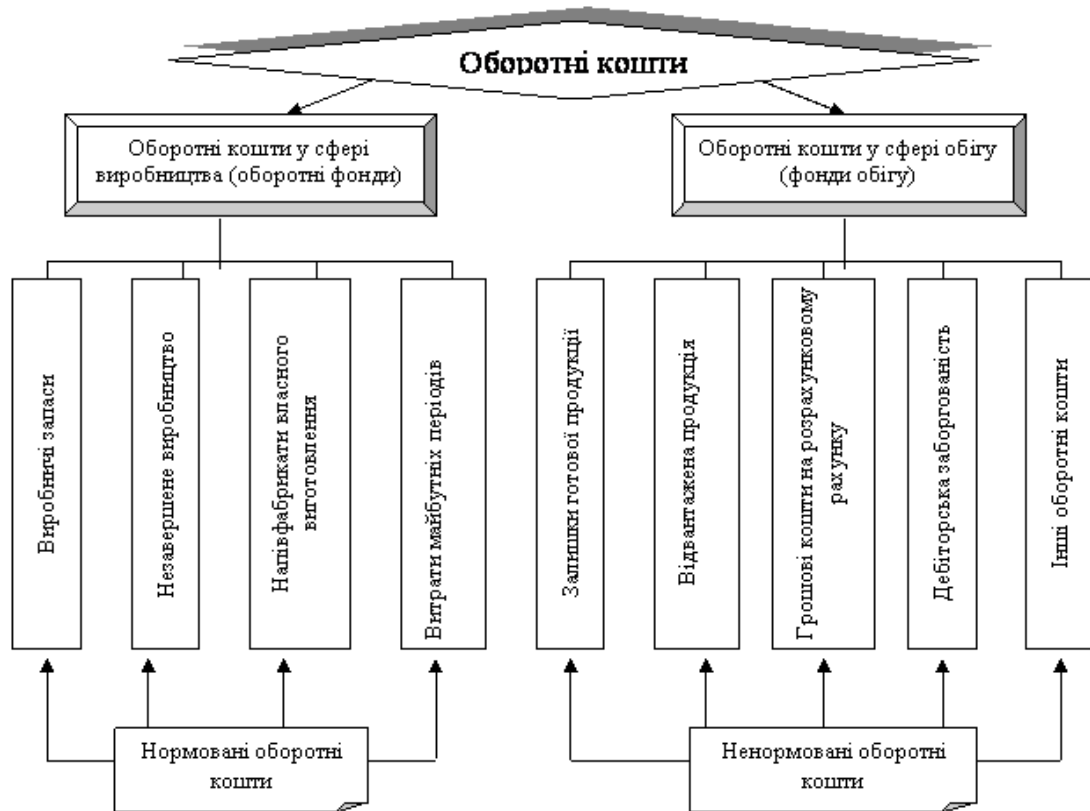

Рис.1.1. Елементний склад оборотних активів підприємства [5]

Запасами є активи, які: утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою.

Запаси включають:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді деталей, вузлів, виробів, обробка й складання яких незавершені, та незакінчених технологічних процесів;
- готову продукцію, виготовлену на підприємстві та призначену для продажу;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більш як одного року або одного операційного циклу, якщо він триває більше одного року [11].

Цей вид оборотних активів характеризує обсяг вхідних матеріальних потоків, що забезпечують виробничу діяльність підприємства. Включає в себе сировину та матеріали, незавершене виробництво, готову продукцію та інші запаси. Економічний та організаційно-виробничий результат від зберігання певного виду оборотних активів в тому чи іншому обсязі носить специфічний для даного виду активів характер. Наприклад, великий запас сировини і матеріалів забезпечує неперервність виробничого процесу у випадку несподіваної нестачі запасів або дозволяє заощадити кошти при появі на ринку більш дорогих матеріалів-замінників. Велика кількість замовлень на придбання сировини та матеріалів хоча і призводить до утворення зайвих запасів, має сенс, якщо підприємство може добитися від своїх постачальників зниження цін (оскільки великий розмір замовлення зазвичай передбачає деяку пільгу, що надається постачальником у вигляді знижки). З тієї ж причини підприємство прагне створювати достатній запас готової продукції, яка дозволяє більш економно і ефективно управляти виробництвом і реалізацією. Завдання фінансового менеджера – виявити і оптимізувати результати і витрати, пов'язані зі зберіганням товарно-матеріальних цінностей і готової продукції в запасах.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Дебіторська заборгованість представляє собою фінансові зобов'язання юридичних і фізичних осіб за розрахунками за товари, роботи, послуги, видані аванси і т.п. Специфічний елемент дебіторської заборгованості – векселі до одержання, що є по суті цінними паперами. До заборгованості, не пов'язаної з реалізацією продукції, робіт та послуг, відносять заборгованість за розрахунками з бюджетом, заборгованість по нарахованих доходах, інші види заборгованості. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом — це заборгованість фінансових і податкових органів перед підприємством, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Одним із завдань фінансового менеджера з управління дебіторською заборгованістю є визначення ризику неплатоспроможності покупців, розрахунок прогнозного значення резерву по сумнівних боргах, а також надання рекомендацій по роботі з фактично або потенційно неплатоспроможними покупцями [11, 12].

Розрізняють поняття поточної, довгострокової та безнадійної дебіторської заборгованості. *Поточна дебіторська заборгованість* – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. *Довгострокова дебіторська заборгованість* – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. *Безнадійна дебіторська заборгованість* – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Грошові кошти та їх еквіваленти – найбільш ліквідна частина оборотного капіталу підприємства. До грошових коштів відносяться гроші в касі, на розрахункових і депозитних рахунках. До еквівалентів грошових коштів відносяться високоліквідні короткострокові фінансові вкладення. Вибираючи між

готівковими коштами і цінними паперами, фінансовому менеджеру доводиться вирішувати завдання подібне тому, що стоїть перед менеджером з виробництва, – пошук оптимальної величини запасу. Завжди існують переваги, пов'язані зі створенням великого запасу грошових коштів. Це дозволяє скоротити ризик виснаження готівки, дає можливість на лише своєчасно розрахуватися з кредиторами, але і брати участь в вигідних інвестиційних проектах, що несподівано можуть виникнути. З іншого боку, втрати від зберігання тимчасово вільних, невикористаних грошових коштів можна умовно вважати "упущеною вигодою" у розмірі неотриманого прибутку при можливому короткостроковому інвестуванні. Таким чином, фінансовому менеджеру необхідно вирішити питання про оптимальний запас готівкових коштів [11, 12].

Оборотні активи підприємства класифікують за різними ознаками – характером участі в операційному процесі, періодом функціонування, в залежності від здатності до швидкого перетворення в грошові кошти.

За характером участі в операційному процесі оборотні активи диференціюються наступним чином:

- оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства (запаси сировини, матеріалів і напівфабрикатів; обсяг незавершеного виробництва, запаси готової продукції);
- оборотні активи, що обслуговують фінансовий (грошовий) цикл підприємства (дебіторська заборгованість, грошові кошти та ін.)

За періодом функціонування оборотних активів виділяють такі їх види:

1. *Постійна (системна) частина оборотних активів* являє собою незмінну частину, яка не залежить від сезонних та інших коливань обсягів операційної діяльності підприємства і не пов'язана з формуванням запасів товарно-матеріальних цінностей сезонного зберігання, дострокового завозу та цільового призначення. Іншими словами, вона розглядається як мінімальний обсяг оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення операційної діяльності.

2. *Змінна частина оборотних активів* являє собою варіативну їх частину, яка пов'язана із сезонним зростанням обсягу виробництва і реалізації продукції, необхідністю формування в окремі періоди господарської діяльності підприємства запасів товарно-матеріальних цінностей сезонного зберігання, дострокового завозу та цільового призначення або необхідністю створення страхового запасу. У складі цього виду оборотних активів виділяють зазвичай максимальну і середню їх частину.

В залежності від здатності до швидкого перетворення в грошові кошти (ліквідності) виділяють:

- високоліквідні активи – грошові кошти та їх еквіваленти;
- середньоліквідні активи – товари відвантажені, дебіторська заборгованість;
- низьколіквідні активи – виробничі запаси, готова продукція на складі, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів.

Оборотні активи становлять істотну частку всіх активів підприємства. Від вмілого управління ними багато в чому залежить успішна підприємницька діяльність суб'єкта господарювання. Наявність у підприємства оборотного капіталу, його склад, структура, швидкість обороту та ефективність використання багато в чому визначають фінансовий стан підприємства і стійкість його положення на фінансовому ринку та є важливим об'єктом фінансового менеджменту.

Виявлення й оцінка структури оборотних активів має практичне значення. Структура оборотних активів – це співвідношення між їхніми окремими елементами, виражене у відсотках до підсумку [11, 12].

Аналіз виробничо-технологічної структури оборотних активів підприємства необхідно здійснювати на основі попередньо проведених розрахунків частин виробничих запасів, незавершеного виробництва і напівфабрикатів власного виготовлення, витрат майбутніх періодів у загальному їхньому обсязі за

визначений проміжок часу. Це дає можливість виявлення негативних, позитивних і бажаних тенденцій у динаміці структури цих активів.

Функціонально-технологічна структура оборотних активів того чи іншого суб'єкта господарювання характеризує процентне співвідношення частин оборотних фондів і фондів обігу. Оборотні активи промислових підприємств краще використовуються тоді, коли більша їх частина зайнята у сфері виробництва (оборотні фонди). Перебування оборотних активів (фондів обігу) у сфері обігу є необхідною умовою безперервності процесу відтворення.

Елементна структура оборотних активів визначається шляхом розрахунку частини окремих складових (виробничих запасів, незавершеного виробництва, напівфабрикатів власного виготовлення, витрат майбутніх періодів, залишків готової і відвантаженої продукції, коштів на розрахунковому рахунку, дебіторській заборгованості, інших оборотних активів) у загальному обсязі на визначену дату (у конкретному розрахунковому році).

1.2. Управління дебіторською заборгованістю та формування резерву сумнівних боргів

Дебіторська заборгованість представлена в балансі такими статтями: за товари, роботи, послуги; по розрахунках.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем) повинна мати реальну оцінку. Продаж товарів і надання послуг в кредит при застосуванні принципу нарахування, як правило, співпадає з визнанням доходу від реалізації. Але, можливо, частина боргів не буде сплачена дебіторами внаслідок їх неплатоспроможності. Отже є доцільним формування (за рахунок витрат) резерву сумнівних боргів, а в балансі – застосування оцінки дебіторської заборгованості за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається як сума дебіторської заборгованості після вирахування резерву сумнівних боргів [12].

Поточна заборгованість споживачів та постачальників є необхідним результатом операційної діяльності підприємства, має регулярний характер і пов'язана із затримками в оплаті товарів, робіт та послуг або з реалізацією продукції на умовах комерційного кредиту. Така заборгованість визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг і включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю.

Чиста реалізаційна вартість відображує суму коштів, яку можна реально отримати при погашенні дебіторської заборгованості. Її визначають як різницю між загальною величиною дебіторської заборгованості та резервом сумнівних боргів, створеним за даною заборгованістю [12].

Векселі відображаються в балансі за номінальною вартістю. Нарахування доходів по передбачених векселем відсотках здійснюється в момент погашення векселя. У випадку, коли момент отримання і момент погашення векселя відносяться до різних періодів, на дату балансу здійснюється нарахування доходів по відсотках за звітний період (вексель може бути як відсотковим, з визначеною ставкою річного відсотка по векселю, так і безвідсотковим, коли відсоток входить в номінальну вартість векселя, остання при цьому перевищує на певну суму контрактну вартість продукції).

Безнадійна дебіторська заборгованість. Під нею розуміють [11, 12]:

- ✓ заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;
- ✓ заборгованість, що не може бути погашена у зв'язку зі смертю особи;
- ✓ заборгованість, що залишилась непогашеною внаслідок недостатності майна підприємства-банкрута;
- ✓ заборгованість, стягнення якої стало неможливим внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажор).

Дебіторську заборгованість визнають активом лише у тому випадку, коли існує ймовірність отримання економічних вигод. Безнадійну заборгованість тому й

названо безнадійною, що підприємство впевнено у її непогашенні, тобто економічну вигоду не буде отримано.

Щоб забезпечити рівномірність у нарахуванні витрат, пов'язаних з можливим списанням безнадійної дебіторської заборгованості підприємство формує резерв за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої існує ризик неповернення.

Безнадійна дебіторська заборгованість списується за рахунок резерву сумнівних боргів. Виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. І лише у випадку, коли сума сформованого раніше резерву менша за суму заборгованості, визнаної безнадійною, різницю включають до складу витрат поточного періоду.

Сума відшкодування раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості включається до складу інших операційних витрат.

Величину резерву сумнівних боргів розраховують виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості, яку здійснюють групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення з установами коефіцієнта сумнівності (коефіцієнта ризику) для кожної групи.

Коефіцієнт сумнівності (ризик) встановлює саме підприємство, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди. Як правило, цей коефіцієнт зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості.

Підприємству доцільно розробити програму реструктуризації дебіторської заборгованості, що передбачає проведення аналітичної роботи за етапами:

- аналіз обсягу та складу дебіторської заборгованості (по групах дебіторів, із встановленням причин її виникнення);
- аналіз періоду погашення дебіторської заборгованості та динаміки його зміни;
- аналіз дотримання термінів погашення дебіторської заборгованості;

- групування заборгованості за віком та аналіз обсягів окремих вікових груп заборгованості;
- аналіз імовірності погашення дебіторської заборгованості;
- наліз доцільності відволікання коштів в утворення дебіторської заборгованості (надання комерційного та споживчого кредиту).

Узагальнююча оцінка імовірності погашення дебіторської заборгованості проводиться шляхом розрахунку загального коефіцієнта ймовірності [11]:

$$KIP_{заг} = \frac{\sum_{i=1}^n KIP_i \cdot ДЗ_i}{ДЗ},$$

де KIP_i – коефіцієнт імовірності погашення, встановлений експертно по i -му дебітору;

$ДЗ_i$ – обсяг дебіторської заборгованості i -го дебітора;

$ДЗ$ – загальний обсяг дебіторської заборгованості.

Про ефективність розроблених заходів можна судити за показником оборотності дебіторської заборгованості, який визначається:

$$K_o^{обз} = \frac{ЧД}{ДЗ},$$

де $ЧД$ – чистий дохід підприємства.

Рефінансування дебіторської заборгованості. В числі ефективних засобів зменшення дебіторської заборгованості є користування факторинговими послугами – їх сутність полягає в тому, що підприємство уступає банку-фактору (факторинговій фірмі) право вимоги за товарними розрахунками (з передачею усіх ризиків) і отримує від фактора негайно більшу частину (70-75%) відповідних коштів, а решту (за вирахуванням комісійних) – після отримання від покупців відповідних платежів [9, 11].

Коефіцієнт сумнівності для групи визначається за формулою простої середньої з коефіцієнтів сумнівності окремих місяців періоду спостережень :

$$Kc (mic) = CB3 / ДЗ,$$

de CB3 – списана дебіторської заборгованості у відповідному місяці;

ДЗ – сальдо дебіторської заборгованості на кінець місяця.

Рефінансування дебіторської заборгованості. В числі ефективних засобів зменшення дебіторської заборгованості є користування факторинговими послугами – їх сутність полягає в тому, що підприємство уступає банку-фактору (факторинговій фірмі) право вимоги за товарними розрахунками (з передачею усіх ризиків) і отримує від фактора негайно більшу частину (70-75%) відповідних коштів, а решту (за вирахуванням комісійних) – після отримання від покупців відповідних платежів.

1.3. Особливості оцінювання та аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства

З метою визначення забезпеченості та ефективності використання оборотних активів важливою передумовою є застосування показників, які б детально та об'єктивно характеризували ці процеси.

Для характеристики ефективності використання оборотних активів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обертання. Результатом зміни ефективності використання оборотних активів є вплив на показники фінансового стану підприємства [13].

В системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального використання оборотних активів. Завдання підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства вирішується завдяки оптимізації: розміру грошових коштів та високоліквідних активів, що дає

можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні; структури і складу оборотних активів в координатах прискорення їх оборотності в цілому та за окремими елементами; структури готової продукції шляхом зменшення випуску продукції з низькою рентабельністю та збільшення випуску високорентабельної продукції, яка користується підвищеним попитом; запасів підприємства, враховуючи потребу в сировині на плановий період, розмір партій замовлення сировини і матеріалів, умови зберігання; дебіторської заборгованості шляхом регулярного контролю за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків, а також шляхом скорочення тривалості фінансового циклу, прискорення оборотності та підвищення рентабельності підприємства [14, 15].

За результатами проведеного аналізу зроблено висновок, що оскільки фінансовий стан підприємств знаходиться в прямій залежності від стану оборотних активів і припускає порівняння витрат з результатами господарської діяльності та відшкодування витрат власними коштами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних активів, зокрема організації їхнього обороту з мінімально можливою сумою для одержання найбільшого економічного ефекту. Значний обсяг фінансових ресурсів, що інвестуються в оборотні активи, різноманіття їх видів, визначальна роль у прискоренні обороту капіталу й забезпеченні постійної платоспроможності, а також низка інших умов визначають складність завдань фінансового менеджменту, пов'язаних з управлінням оборотними активами.

Показники ефективності використання оборотних активів

У системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального використання оборотних коштів. Проблема поліпшення використання оборотних коштів стала ще більш актуальною в умовах формування ринкових відносин. Інтереси підприємства вимагають повної відповідальності за результати своєї виробничо-господарської діяльності. Оскільки фінансове

становище підприємств знаходиться в прямій залежності від стану оборотних коштів і припускає порівняння витрат з результатами господарської діяльності і відшкодування витрат власними коштами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів - організації їхнього руху з мінімально можливою сумою для одержання найбільшого економічного ефекту [11, 12].

Ефективність використання оборотних засобів оцінюють за такими основними аналітичними показниками – загальними по підприємству або частковими за кожним з основних елементів оборотних засобів [11, 12]:

$$K_{об} = ДР / ОЗ.$$

В аналізі фінансового стану щодо окремих елементів оборотних активів використовують такі показники: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; коефіцієнт оборотності запасів.

2. Коефіцієнт завантаження коштів в обороті – величина, обернена до коефіцієнту оборотності – показує скільки оборотних коштів підприємства припадає на одну гривню реалізованої продукції (чистих доходів від реалізації без ПДВ):

$$K_{зав} = ОЗ / ДР.$$

3. Тривалість одного обороту – показує тривалість одного обороту в днях і визначається діленням тривалості періоду на відповідний коефіцієнт обертання:

$$T_{об} = 360 / K_{об} = 360 * ДР / ОЗ,$$

де $OЗ$ – середньорічна вартість оборотних засобів, грн. (в цілому по підприємству чи за окремими елементами оборотних засобів); $ДР$ – доходи від реалізації продукції, грн.

4. Умовна економія оборотних коштів - сума умовно вивільнених оборотних коштів за рахунок прискорення швидкості їх обертання визначається за формулою:

$$OZ_{ум} = ДР * (Tоб_1 - Tоб_0) / 360$$

або

$$OZ_{ум} = OZ_1 * (ДР_1 / ДР_0) - OZ_0,$$

де $Tоб_1, Tоб_0$ - тривалість одного обороту відповідно у звітному і базовому роках; $ДР_1, ДР_0$ - доходи від реалізації продукції, відповідно у звітному і базовому роках, грн.; OZ_1, OZ_0 - середньорічна вартість оборотних засобів, грн. (в цілому по підприємству чи за окремими елементами оборотних засобів) відповідно у звітному і базовому роках.

У наведених розрахунках використовується середньорічна вартість оборотних засобів яка може визначатись за формулою [12]:

$$OZ_{cp} = (OZ_1 + OZ_2 + \dots + OZ_{12}) / 12,$$

де $OZ_1, OZ_2 \dots$ - середньомісячна вартість оборотних засобів, грн.. (в цілому по підприємству чи за окремими елементами оборотних засобів) у відповідних місяцях.

Прискорення оборотності сприяє скороченню потреби в оборотних коштах, приросту обсягу продукції, збільшення суми одержуваного прибутку і, отже, підвищенню стійкості фінансового стану організації.

Зниження оборотності запасів служить підставою для проведення ретельного аналізу організації виробничо-господарських процесів, маркетингової політики, в ході якої можуть бути визначені необхідні заходи щодо прискорення обороту (вони можуть стосуватися завантаження виробничих потужностей, змінності роботи устаткування, оптимальності номенклатури продукції, що випускається і т. д.)

Зниження оборотності дебіторської заборгованості свідчить про зниження платіжної дисципліни покупців і про збільшення продажів з відстрочкою платежу. Динаміка цього показника в значній мірі залежить від кредитної політики підприємства, встановлює принципи розрахунків з покупцями, і від ефективності системи кредитного контролю, що забезпечує своєчасність надходження оплати від покупців за відвантажені товари, виконані роботи, надані послуги. Чим триваліший період погашення дебіторської заборгованості, тим вищим є ризик її неповернення. Даний показник слід аналізувати по юридичним і фізичним особам, видам продукції, умов рахунків, умов укладення угод і т. п.

В числі важливих показників в системі управління оборотними активами - тривалість операційного циклу і тривалість фінансового циклу.

Тривалість операційного циклу. Принципова формула, за якою розраховується тривалість операційного циклу підприємства, має вигляд [12]:

$$T_{oc} = T_{mz} + T_{nv} + T_{gn} + T_{dz},$$

де T_{oc} – тривалість операційного циклу підприємства, у днях; T_{mz} – тривалість обороту запасів сировини, матеріалів та інших матеріальних факторів виробництва у складі оборотних активів, у днях; T_{nv} – тривалість перебування необоротних активів в формі незавершеного виробництва; T_{gn} – тривалість обороту запасів готової продукції, у днях; T_{dz} – тривалість інкасації дебіторської заборгованості, у днях.

Тривалість фінансового циклу. Являє собою період повного обороту грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за одержані сировину, матеріали та напівфабрикати, і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за поставлену готову продукцію.

Тривалість фінансового циклу (або циклу грошового обігу) підприємства визначається за наступною формулою [12]:

$$T_{фц} = T_{оц} - T_{кз},$$

де $T_{фц}$ – тривалість фінансового циклу підприємства, у днях;

$T_{оц}$ – тривалість операційного циклу підприємства, у днях;

$T_{кз}$ – середній період обороту кредиторської заборгованості, у днях.

Від ефективності використання оборотних коштів залежать не тільки розмір оптимально необхідних для господарської діяльності оборотних коштів, але і розмір витрат, пов'язаних з володінням і зберіганням запасів, що відбивається на собівартості продукції і в кінцевому підсумку - на фінансових результатах.

Основна риса сучасного періоду – нестача у підприємств оборотних коштів. А значить можна відзначити, що своєчасний і об'єктивний аналіз руху, наявності, ефективності використання обігових коштів дозволить керівництву підприємства визначити резерви зростання ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Розвиток ринкових відносин визначає нові умови організації оборотного капіталу і нові підходи управління ним на підприємстві. Висока інфляція, зниження обсягів виробництва і споживчого попиту, неплатежі, розрив господарських зв'язків, високий рівень податкового тягаря, зниження доступу до кредитів внаслідок високих банківських відсотків та інші кризові явища змушують підприємства змінювати свою політику стосовно оборотних коштів, шукати нові джерела поповнення, вивчати проблему ефективності їх використання. Значний обсяг фінансових ресурсів, що інвестуються в оборотні активи, різноманіття їх видів і конкретних різновидів, визначальна роль у прискоренні обороту капіталу й забезпеченні постійної платоспроможності, а також ряд інших умов визначають

складність задач фінансового менеджменту, пов'язаних з управлінням оборотними активами.

За ринкових умов суб'єкти господарювання національної економіки ефективність оборотних активів визначають за допомогою показників, які були рекомендовані нормативними документами часів планово-адміністративної системи, зокрема: коефіцієнта оборотності; коефіцієнта завантаження; тривалості одного обороту.

Розраховані показники дають об'єктивну характеристику розміру суми оборотних активів, необхідних суб'єкту господарювання для здійснення безперервного процесу виробництва, тривалості повного їх колообігу від моменту придбання товарів, робіт і послуг до виходу готової продукції, тобто проходження оборотних активів через усі стадії колообігу.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів (K_o) свідчить про кількість оборотів, які можуть здійснити оборотні активи за певний період. Чим більше оборотів здійснено оборотними активами, тим ефективніше їх використання.

Основним показником є коефіцієнт оборотності, а інші, зокрема коефіцієнт завантаження та тривалість одного обороту, є похідними від нього.

Коефіцієнт оборотності обчислюється шляхом ділення річної грошової виручки ($ЧВ$) до середньорічних балансових залишків оборотних активів ($Соб.$). Цей показник визначається за формулою [12]:

$$K_{об} = ЧВ / Соб,$$

де $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності; $ЧВ$ – реалізована продукція; $Соб$ – середньорічні залишки оборотних засобів.

Практика застосування цього коефіцієнта свідчить, що висхідною базою для обчислення показників ефективності використання оборотних активів є річний оборот та їх середньорічна вартість. Слід відзначити, що середньорічна вартість

оборотних активів обчислюється у всіх без винятку галузях національної економіки за єдиною методикою, тобто із застосуванням середньохронологічних величин. Щодо річного обороту як складової для обчислення ефективності використання оборотних активів, існували різні варіанти.

На відміну від інших видів майна підприємства, а також джерел формування капіталу, для оборотних активів рентабельність не є основним показником ефективності їх використання. Адже оборотні активи призначені для забезпечення процесу ведення господарської діяльності шляхом їх постійної трансформації з одного уречевленого стану в інший – тобто шляхом їх обертання.

Тому найважливішими показниками ефективності використання оборотних активів і є показники оборотності. Вони обчислюються як для усієї сукупності оборотних коштів в цілому, так і для різних складових елементів оборотного капіталу відокремлено. Показники оборотності обчислюють шляхом співвідношення виручки (доходу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і аналізованої величини (оборотних активів або їх складових елементів).

При цьому за різними методиками фінансового аналізу пропонуються два основних підходи до обчислень:

1) з урахуванням валової виручки, яка включає суму непрямих податків (податку на додану вартість, акцизних зборів й інших вирахувань із доходу;

2) з урахуванням чистого доходу, тобто суми виручки зменшеної на суму непрямих податків. У першому випадку аналізується загальна здатність оборотних активів до трансформації, у другому – реальний процес трансформування з урахуванням специфіки непрямого оподаткування підприємства. Нині, у зв'язку з останніми новаціями у фінансовому обліку і звітності більш прийнятним є другий підхід.

Показник оборотності оборотних активів визначає кількість оборотів, які здійснюють оборотні кошти упродовж аналізованого періоду. Він дає уявлення про їх загальну здатність проходити повний оборот. Оптимальне значення показника

залежить від сфери діяльності підприємства. Так, наприклад, для підприємств торгівлі продуктами харчування даний показник має бути максимально високим. Адже швидкість псування товарів й обмеженість термінів їх використання обумовлює необхідність якомога швидшого продажу. Для підприємств торгівлі непродовольчими товарами оборотність може бути повільнішою, а виробничих підприємств – ще нижчою. Проте, у будь-якому випадку позитивно розцінюється зростання оборотності оборотних активів у динаміці.

Коефіцієнт закріплення оборотних активів обернений до попереднього показника й відображає рівень закріпленості коштів у певному виді оборотних активів. Позитивно розцінюється зниження показника у динаміці.

Тривалість 1 обороту оборотних активів слугує виміром часу, упродовж якого триває 1 оборот оборотних активів. Як і попередні показники його оптимальне значення залежить від специфіки діяльності підприємства. У середньому показник має дорівнювати тривалості циклу звичайної діяльності підприємства. Позитивно розцінюється при зниженні у динаміці.

Наведені вище показники залежать від активності підприємства на товарному ринку й, одночасно, є індикаторами для її оцінювання. Тому результати аналізу ефективності використання оборотних активів використовують при оцінюванні ділової активності підприємства [8, 11, 12].

Висновки до розділу 1

В теоретичному розділі роботи розглянуто теоретичні засади управління оборотними активами підприємство, розкрито їх сутність, визначено джерела формування та елементний склад.

Розглянуто класифікацію оборотних активів підприємства, зокрема, за ознаками: за характером участі в операційному процесі (оборотні активи, що

обслуговують виробничий цикл підприємства, оборотні активи, що обслуговують фінансовий (грошовий) цикл підприємства); за періодом функціонування оборотних активів (постійна (системна) та змінна частини оборотних активів); за ліквідністю – високоліквідні, середньоліквідні та низьколіквідні; за можливістю нормування (нормовані та ненормовані); за елементним складом (запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти), інші оборотні активи.

Надано характеристику виробничо-технологічної, функціонально-технологічної та елементної структури оборотних активів.

Досліджено сутність та проаналізовано особливості управління дебіторською заборгованістю підприємства. Розглянуто етапи аналітичної роботи та процес розробки програми реструктуризації дебіторської заборгованості. Досліджено основні показники: оцінки імовірності погашення дебіторської заборгованості, коефіцієнт сумнівності дебіторської заборгованості та ефективності відповідних заходів щодо її погашення.

Встановлено, що для характеристики ефективності використання оборотних активів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обертання. Зроблено висновок, що результатом зміни ефективності використання оборотних активів є вплив на показники фінансового стану підприємства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ «ДАЙРЕКС»

2.1 Загальна характеристика та оцінка майнового стану ТОВ «ДАЙРЕКС»

ТОВ «ДАЙРЕКС» сучасне українське підприємство, яке забезпечує обладнанням та надає послуги з проектування для підприємств різних галузей промисловості – хімічної, будівельної та харчової. Підприємство працює у цій сфері з 2002 року. З 2005-го року ТОВ «ДАЙРЕКС» почало співпрацювати із зарубіжними компаніями, зокрема з бізнес-партнерами з СНД. Становленню компанії сприяв бурхливий розвиток промисловості та будівництва, коли виник дефіцит якісного обладнання і технологій. Підприємство спеціалізується на таких видах продукції та послуг:

- виробництво будівельних матеріалів: технологічні лінії сухих будівельних сумішей, крейди, гіпсу, вапняку;
- збагачення кварцового піску;
- фасування цементу;
- сепарація сухих пилоподібних матеріалів;
- пилеочищення та фільтрація;
- хімічна промисловість: обладнання для диспергування та фасування лакофарбових матеріалів;
- комунальне господарство: механічні системи очищення стічних вод.

Необхідно відзначити, що ринок будівельних матеріалів, на якому працює ТОВ «ДАЙРЕКС» знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з ринком будівництва. Тому попит на основну продукцію та послуги залежить від тенденцій розвитку українського будівельного сектора.

Запровадження карантинних обмежень для боротьби з COVID-19 у 2020 році

мало негативний вплив на галузь будівництва, особливо житлового. Згідно з даними Державної служби статистики України за 2020 рік [16] обсяги збудованого житла в країні знизилися на 12% у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року. Незважаючи на спад житлового будівництва у 2020 році, в 2021 році сектор нерухомості почав демонструвати ріст через активізацію ефекту відкладеного попиту. Згідно з даними Державної служби статистики України, у першому кварталі 2021 року вартість житла в Україні зросла в середньому на 11,6%, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Зросла також і площа запланованого житлового будівництва. Зростання об'ємів будівельного ринку веде до пропорційних змін на ринку будматеріалів. Втім, дана тенденція має короточасний ефект і не несе за собою довгострокових змін (даний ріст попиту недостатній для повноцінного заповнення наявних виробничих потужностей виробників бетону).

Незважаючи на точкові поновлення робіт на будівельних майданчиках України, будівельна галузь за місяці війни скоротилася більш ніж на 70%, тоді як собівартість будівництва зросла на 20%, повідомив генеральний директор групи "Ковальська" Сергій Пилипенко [17].

Собівартість будівництва об'єктів зросла більш ніж на 20%, зокрема через суттєве подорожчання будівельних матеріалів, логістики, інфляції та зростання курсу валют. Водночас ринок первинної нерухомості фактично зупинився. Поки що немає сигналів для швидкого виходу з цього стану. Підвищення облікової ставки до 25% фактично унеможливило фінансування бізнесу, тому інвестиції в нові проекти перебувають під питанням. Окрім того, вплинули на тенденції розвитку галузі також відсутність механізмів фінансування проектів відновлення іноземними державами та інвесторами. Найближчим часом основною будівельною активністю будуть проекти аварійних ремонтів, демонтажу, зведення тимчасових споруд. Всі ці чинники позначилися на роботі підприємств, які виробляють продукцію та надають послуги для будівельної галузі України. В той же час, доцільно очікувати

зростання попиту на продукцію в післявоєнному періоді, коли більшість міст та селищ буде потребувати відновлення об'єктів, які зазначили руйнувань внаслідок військової агресії з боку РФ.

ТОВ «ДАЙРЕКС» пропонує на світовий ринок промисловості та будівельних матеріалів:

- машини, обладнання та пристрої для виробництва сухих будівельних сумішей;

- окремі технологічні модулі для виробництва сировини.

Слід відзначити, що у довоєнному періоді підприємство працювало досить ефективно та випускало конкурентоспроможну продукцію на для різних категорій споживачів. Основним видом діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС» є:

28.29. Виробництво інших машин і устаткування загального призначення.

Додатковими видами діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС» є: 25.11. Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій; 33.12. Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення; 33.20. Встановлення та монтаж машин і устаткування; 41.20. Будівництво житлових і нежитлових будівель; 72.19. Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук; 71.12. Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування у цих сферах.

Юридична адреса ТОВ «ДАЙРЕКС»: ул. Віскозна, 8-б, оф. 203, Київ, Україна.

В процесі аналізу майнового стану підприємства слід провести оцінку майна, яким воно володіє і яке відображено в його балансі, тобто оцінити його активи. Слід зазначити, що протягом всього життєвого циклу величина активів підприємства та їх структура постійно змінюються. Для оцінки цих змін фінансові аналітики та менеджери використовують вертикальний і горизонтальний аналіз звітності, який здійснюється з використанням комплексу аналітичних показників.

На основі аналізу балансу можна здійснити попередню оцінку фінансового стану підприємства. Для цього необхідно: виявити позитивні та негативні статті

балансу; оцінити зміну валюти балансу за аналізований період; проаналізувати динаміку і структуру балансу.

Для аналізу структури і джерел утворення майна підприємства на підставі групування статей активу і пасиву складається аналітичний баланс.

Для складання аналітичного балансу форму звітності 1 «Баланс» доповнюють показниками структури, абсолютними та відносними показниками динаміки активів і пасивів підприємства за звітний період, порівнюють їх структуру. Під час складання та аналізу порівняльного балансу використовують прийоми горизонтального та вертикального аналізу. Це дозволяє на підставі оцінки статей балансу дійти певних висновків про фінансовий стан підприємства. Результати горизонтального аналізу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» представлено у табл. 2.1.

Аналіз даних табл.2.1 показав, що на підприємстві ТОВ "ДАЙРЕКС", в аналізованому періоді необоротні активи динамічно зменшувалися в порівнянні з попереднім роком: у 2020 році у 0,715 та у 2019 – у 0,64 разу. На це вплинуло придбання та введення в експлуатацію нових основних засобів. В той же час відбулося збільшення оборотних активів у 2020 році у порівнянні з попереднім 2019 роком в 1,6 разу, хоча у 2019 році спостерігалось їх зменшення, що характеризувалося коефіцієнтом 0,62. До цього призвело зростання на 470,2 тис. грн. грошових коштів та їх еквівалентів, в другу чергу – збільшення на 356,2 тис. грн. запасів, а також дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом та іншої поточної дебіторської заборгованості відповідно на 232,5 та 164,6 тис. грн. В табл. 2.1 наведено аналіз динаміки змін з використанням як абсолютних, так і відносних показників динаміки.

Слід зазначити, що власний капітал ТОВ «Дайрекс» у 2020 р. порівняно з 2019 роком зменшився на 578,1 тис.грн. (або у 0,81 разу) через зменшення величини нерозподіленого прибутку на 142,7 тис. грн. Крім того, відбулися зміни за показником поточних зобов'язань. Так, у 2020 році порівняно з 2019 роком кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги збільшилася у 3,08 разу,

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» (за 2018 - 2020 рр.)

Показники	Значення, тис.грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.		Коефіцієнти зростання	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
АКТИВ							
I. Необоротні активи							
основні засоби	94,6	60,2	42,8	-34,4	-17,4	0,64	0,71
первісна вартість	252,4	255,3	266,9	2,9	11,6	1,01	1,05
знос	-157,8	-195,1	-224,1	-37,3	-29,0	1,24	1,15
Усього за розділом I	94,6	60,2	42,8	-34,4	-17,4	0,64	0,715
II. Оборотні активи							
Запаси	956,3	335,4	691,6	-620,9	356,2	0,35	2,06
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	38,1	403,9	24	365,8	-379,9	10,60	0,06
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	51,7	0,1	232,6	-51,6	232,5	0,00	2326
Інша поточна дебіторська заборгованість	632,7	454,9	619,5	-177,8	164,6	0,72	1,36
Гроші та їх еквіваленти	250	5	475,2	-245	470,2	0,02	95,04
Витрати майбутніх періодів	3,5	0	5,9	-3,5	5,9	0	-
Інші оборотні активи	149,5	82,6	-	-66,9	-82,6	0,55	-
Усього за розділом II	2081,8	1281,9	2048,8	-799,9	766,9	0,62	1,60
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття							
Баланс	2176,4	1342,1	2091,6	-834,3	749,5	0,62	1,56

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
ПАСИВ							
I. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	11,8	11,8	11,8	0	0	1	1
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	246,4	720,8	578,1	474,4	-142,7	2,93	0,80
Усього за розділом I	258,2	732,6	589,9	474,4	-142,7	2,84	0,81
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Усього за розділом II	0	0	0	0	0		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Поточна кредиторська заборгованість за:							
товари, роботи, послуги	1890,5	474,9	1461,3	-1415,6	986,4	0,25	3,08
розрахунки з бюджетом	26,2	76,5	38,7	50,3	-37,8	2,92	0,51
розрахунками з оплати праці		56,4		56,4	-56,4	-	0
Інші поточні зобов'язання	1,5	1,7	1690,0	0,2	1688,3	1,13	994,12
Усього за розділом III	1918,2	609,5	1501,7	-1308,7	892,2	0,32	2,46
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття							
Баланс	2176,4	1342,1	2091,6	-834,3	749,5	0,62	1,56

хоча у 2019 році в порівнянні з 2018 роком за цим показником спостерігалось зменшення на 1415,6 тис. грн. (0,25 відношенню до попереднього року). На рис. 2.1 та 2.2 наведено динаміку складових активів і пасивів балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» в період з 2018 по 2020 рік.

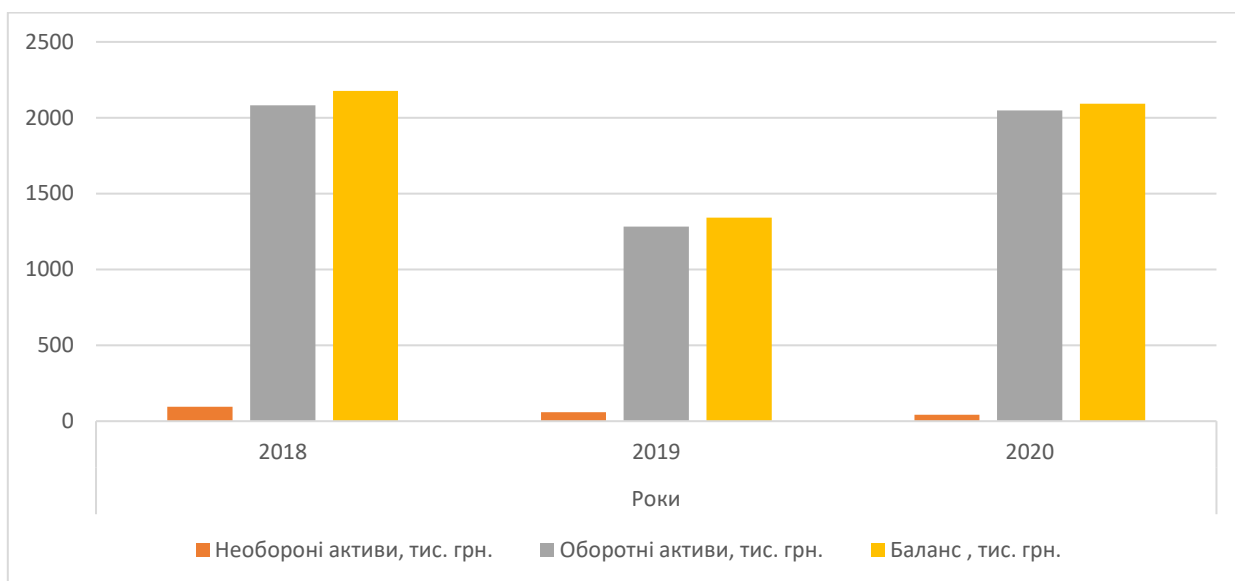

Рис. 2.1. Динаміка складових активу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» в період з 2018 по 2020 роки.

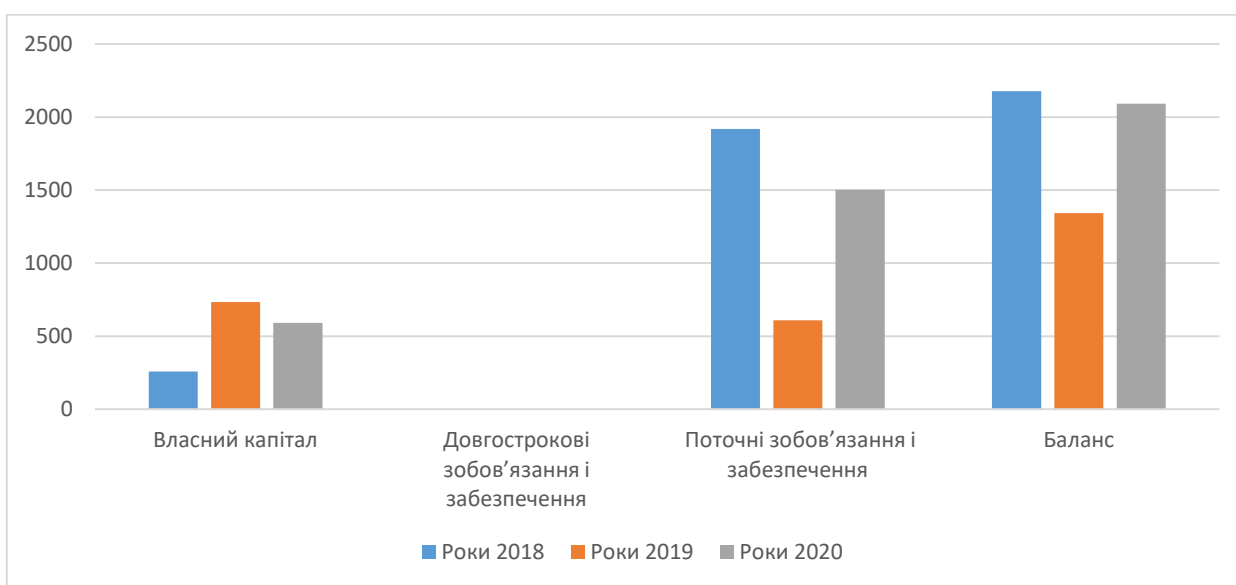

Рис. 2.2. Динаміка складових пасиву балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» в період з 2018 по 2020 роки.

Наступним кроком аналізу є проведення вертикального аналізу, який дає уявлення про структуру засобів підприємства та їх джерел, виражених в частках або відсотках. За одиницю або 100 % приймається значення підсумку (валюти) балансу, а значення абсолютних показників розраховується як частка (коефіцієнт або відсоток) по відношенню до підсумку балансу. Результати проведення вертикального аналізу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Вертикальний аналіз балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» (динаміка показників у періоді 2018 - 2020 рр.)

Показники	2018	2019	2020	Відхилення за структурою, п.п.	
	частка,%	частка,%	частка,%	2019/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Основні засоби	4,3	4,5	2,0	0,2	-2,5
первісна вартість	11,6	19,0	12,0	7,4	-7
знос	-7,3	-14,5	-10,0	-7,3	4,5
Інші необоротні активи			-		
Усього за розділом I	4,2	4,4	2,0	0,2	-2,5
II. Оборотні активи					
Запаси	43,9	25,0	33,1	-18,9	8,1
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1,8	30,1	1,2	28,3	-28,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	2,4	0,0	11,1	-2,4	11,1

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6
Інша поточна дебіторська заборгованість	29,1	33,9	29,6	4,8	-4,3
Гроші та їх еквіваленти	11,5	0,4	22,7	-11,1	22,3
Витрати майбутніх періодів	0,2	0,0	0,3	-0,2	0,3
Інші оборотні активи	6,9	6,2	0	-0,7	-6,2
Усього за розділом II	95,7	95,5	98	-0,2	2,5
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття					
Баланс	100,0	100,0	100		
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,5	0,9	0,6	0,3	-0,3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	11,3	53,7	27,6	42,4	-26,1
Усього за розділом I	11,9	54,6	28,2	42,7	-26,4
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Усього за розділом II		0,0	0,0	0,0	0,0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Поточна кредиторська заборгованість за:					
товари, роботи, послуги	86,9	35,4	69,9	-51,5	34,5
розрахунки з бюджетом	1,2	5,7	1,8	4,5	-3,9
розрахунками з оплати праці	0,0	4,2	0,0	4,2	-4,2
Інші поточні зобов'язання	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Усього за розділом III	88,1	45,4	71,8	-42,7	26,4
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття					
Баланс	100,0	100,0	100,0	-	-

Як видно з даних табл. 2.2 відбулися зміни в структурі необоротних активів, що стало наслідком зміни первісної вартості основних засобів та відносного скорочення нових основних засобів. В оборотних активах у 2020 році найбільшою була частка іншої поточної дебіторської заборгованості (29,6 %), на другому місці слід відзначити грошові кошти та їх еквіваленти (22,7 %), на третьому місці –

розрахунки з бюджетом (11,1 %). При цьому значне зростання дебіторської заборгованості спричиняє зростання ризику її імовірного непогашення, що може призвести до зниження рівня фінансової стійкості підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС».

Аналіз пасивів ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2020 році дозволяє зробити висновок, що найбільшу частку складає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги), на другому місці – нерозподілений прибуток. Така ж структура мала місце і в 2018 році, про що свідчить значна частина поточної кредиторської заборгованості, зокрема за товари, роботи, послуги, яка склала 86,9 %. У 2019 році в структурі підприємства більшою була частка нерозподіленого прибутку – 53,7 %.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС»

Фінансовий стан підприємства є синтетичним показником операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання, а також економічною категорією, що відображає фінансові відносини суб'єктів підприємницької діяльності та характеризує їх здатність до самофінансування своєї діяльності.

За визначенням О.Г. Малія, фінансовий стан підприємства – одна з найважливіших характеристик його виробничо-фінансової діяльності, адже він характеризується забезпеченістю його фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю [18, с. 88]. У найбільш загальному розумінні фінансовий стан підприємства визначають як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної економічної діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [19, с. 283]. Таке трактування суті поняття «фінансовий стан» дає змогу розуміти під ним

характеристику діяльності підприємства, у якій знаходять відображення у вартісній формі загальні результати роботи підприємства, в тому числі й роботи з управління фінансовими ресурсами.

Також існує обліково-аналітичний підхід до визначення фінансового стану як сукупності показників фінансової звітності підприємства. Основними джерелами інформації для аналізу фінансових результатів є оперативні дані бухгалтерського обліку та дані фінансової звітності ф. № 1 "Баланс", ф. № 2 "Звіт про фінансові результати", ф. № 3 "Звіт про рух грошових коштів", ф. № 4 "Звіт про власний капітал", ф. № 5 "Примітки до річної фінансової звітності", дані статистичної звітності "Звіт про випуск, реалізацію та обіг цінних паперів", дані внутрішньої управлінської звітності.

Прибуток є важливим показником ефективної діяльності підприємств. Проте якість роботи підприємства не можна оцінювати лише за масою прибутку. Для того щоб точно обчислити прибутковість підприємства, потрібно зіставити прибуток з витратами підприємства або з обсягом виробничих фондів підприємств. Таке зіставлення характеризує рентабельність. Вона в свою чергу показує прибутковість, доходність підприємства [20]. Ефективність фінансової діяльності виражається в досягнутих фінансових результатах. Для визначення фінансового результату підприємства за звітний період необхідно порівняти доходи звітного періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів. Доходи підприємства – це збільшення економічних вигод у вигляді надходжень активів або зменшення зобов'язань, які приводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників). Збитки підприємства – грошовий вираз зменшення або втрати економічних вигод, які приводять до зменшення власного капіталу.

Уся детальна інформація про фінансові результати підприємства міститься у формі № 2, що включена до фінансової звітності – «Звіт про фінансові результати». Він зв'язує баланс за минулий та звітний періоди і показує, за рахунок чого відбулися зміни у звітному балансі порівняно з минулим.

Звіт про фінансові результати призначений відображати величину доходів за видами, величину і склад витрат, понесених у зв'язку з одержанням цих доходів і, відповідно до цього, фінансовий результат діяльності підприємства за минулий період [21].

Динаміка фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС» за 2018-2020 рр. представлена в табл. 2.3, рис. 2.3.

Аналіз даних табл. 2.3 та рис. 2.3 демонструє такі тенденції у зміні складових формування фінансових результатів досліджуваного підприємства: чистий дохід від реалізації продукції у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшився на 43,7 тис. грн., хоча в попередні роки збільшувався, що свідчить позитивну тенденцію. Крім того, спостерігалось зменшення собівартості реалізованої продукції на 56,8 тис. грн. До цього призвело скорочення обсягів випуску та реалізації продукції у 2020 році. Причиною цього стало погіршення економічної ситуації в країні, зниження попиту на продукцію підприємства, зменшення платоспроможності основних груп споживачів. З огляду на це у 2020 році підприємство отримало збитки, що наочно представлено на рис. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка фінансових результатів (прибутків та збитків) ТОВ «ДАЙРЕКС»

ПОКАЗНИК	Значення за період, тис.грн.			Показники динаміки			
				Абсолютне відхилення, тис.грн.		Відносне відхилення, %	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2247,9	2936,5	1653,5	688,6	-1283,0	30,6	-43,7
Інші операційні доходи	0,3	-	-	- 0,3	-	-	-

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Інші доходи	-	-	-	-	-	-	-
Разом доходи	2248,2	2936,5	1653,5	688,3	-1283,0	30,6	-43,7
Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	988,3	1320,9	570,7	332,6	-750,2	33,7	-56,8
Інші операційні витрати	1005,9	1109,9	1135,3	104	25,4	10,3	2,3
Інші витрати	25,8	31,3	90,2	5,5	58,9	21,3	188,2
Разом витрати	2020	2462,1	1796,2	442,1	-665,9	21,9	-27,0
Фінансовий результат до оподаткування:							
прибуток (збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-617,1	107,9	-130,1
Податок на прибуток	-	-	-	-	-	-	-
Чистий прибуток(збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-617,1	107,9	-130,1

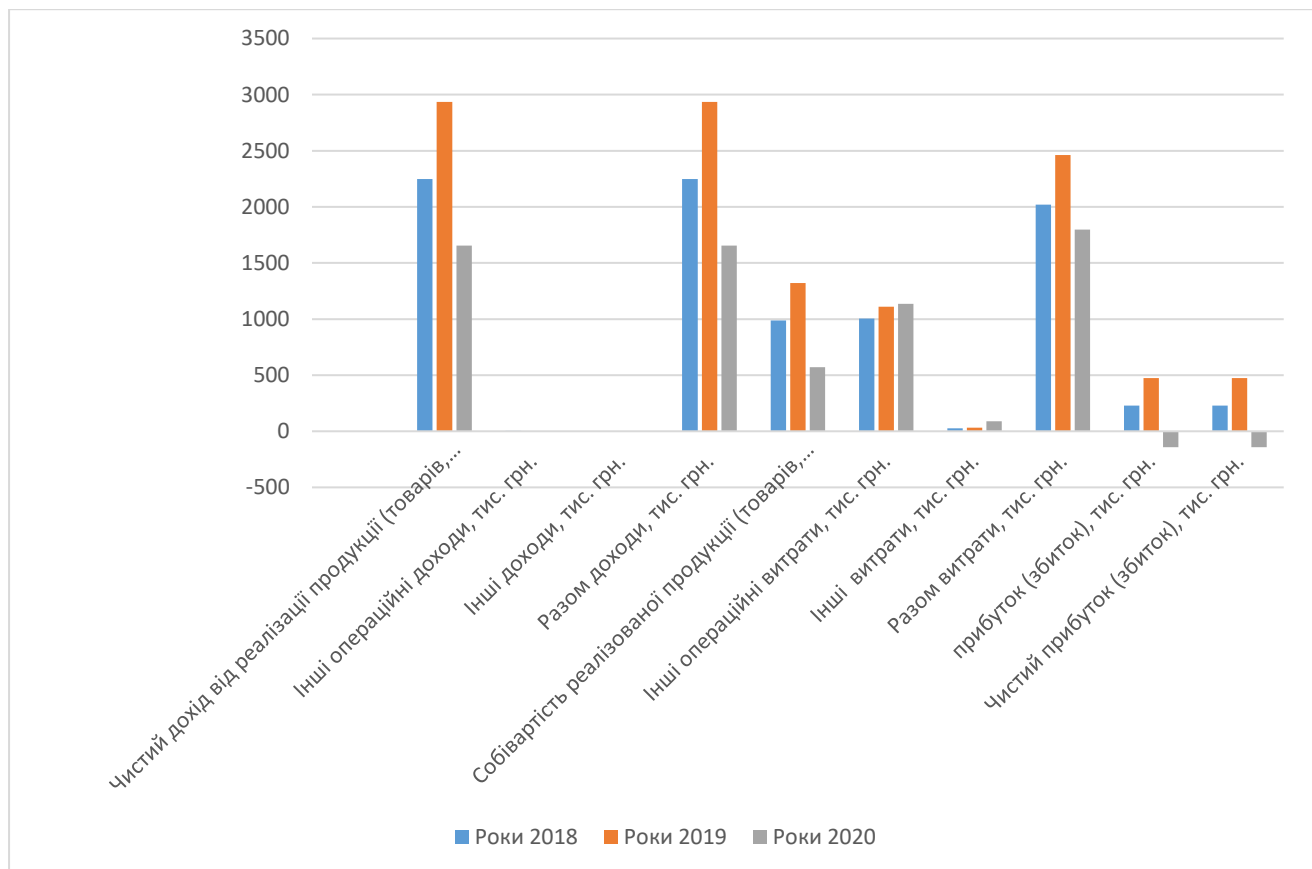

Рис. 2.3. Динаміка елементів формування фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС»

Важливе значення у фінансовому аналізі має застосування методик детермінантного факторного аналізу. Факторний аналіз фінансових результатів суб'єктів підприємництва пропонується проводити за допомогою багатфакторних адитивних моделей, в яких результативний показник являє собою суму або (та) різницю факторних показників.

В табл. 2.4 наведено результати аналізу впливу позитивних і негативних факторів, які визначали зміни фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2019-2020 рр. Факторами, які призвели до зростання прибутку за результатами аналізу стали: у 2018 та 2019 рр. – зростання показника чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), у 2018 році – зростання інших доходів та інших витрат. Вплив показників, зміна яких була позитивною у табл. 2.4 позначено - ↑. Факторами, які негативно впливали на зміну чистого прибутку, стало зростання усіх складових витрат у 2019 році. У 2020 році підприємство отримало збитки як через зростання окремих статей витрат, так і через значне скорочення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Негативні фактори позначено - ↓.

За результатами аналізу фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС» зроблено висновок про те, що аналіз фінансового стану та показників його формування повинен бути органічною частиною службових обов'язків кожного фінансового менеджера, керівників усіх рівнів, які працюють на даному підприємстві. Звідси витікає ще один важливий принцип організації аналізу – обґрунтований розподіл обов'язків з його проведення між окремими відділами та (або) виконавцями. Від раціональності такого розподілу залежить не тільки повнота охоплення об'єктів аналізу, але і виключається можливість багаторазового проведення одних і тих самих дій різними особами. Це сприяє більш ефективному використанню робочого часу фахівців і забезпечує комплексність аналізу.

Таблиця 2.4

Аналіз чинників формування фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС»

ПОКАЗНИК	Значення, тис.грн			Відхилення			
				абсолютне, тис.грн.		Напрямок впливу чинника (↑ позитивний, ↓ негативний)	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2247,9	2936,5	1653,5	688,6	-1283,0	↑	↓
Інші операційні доходи	0,3	-	-	-0,3	-	↓	-
Інші доходи	-	-	-	-	-	-	-
Разом доходи	2248,2	2936,5	1653,5	688,3	-1283,0	↑	↓
Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	988,3	1320,9	570,7	332,6	-750,2	↓	↑
Інші операційні витрати	1005,9	1109,9	1135,3	104	25,4	↓	↓
Інші витрати	25,8	31,3	90,2	5,5	58,9	↓	↓
Разом витрати	2020,0	2462,1	1796,2	442,1	-665,9	↓	↑
Валовий прибуток	1259,6	1615,6	1082,8	356,0	-532,8	↑	↓
Фінансовий результат до оподаткування:							
прибуток (збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-331,7	↑	↓
Податок на прибуток	-	-	0	-	0	-	-
Чистий прибуток(збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-331,7	↑	↓

До факторів позитивного впливу зміни чистого фінансового результату у 2020 році віднесено лише зменшення собівартості реалізованої продукції на 750,2 тис. грн. Усі інші фактори спричинили негативний вплив на фінансові результати 2020 року. Факторами позитивної дії у 2019 році доцільно визнати зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 688,6 тис. грн.; інші фактори впливали негативно.

В процесі аналізу фінансових результатів було встановлено значний

взаємозв'язок між фінансовими результатами і витратами, що зумовило необхідність більш детального аналізу їх складу та структури, що наведено на рис. 2.4-2.7.

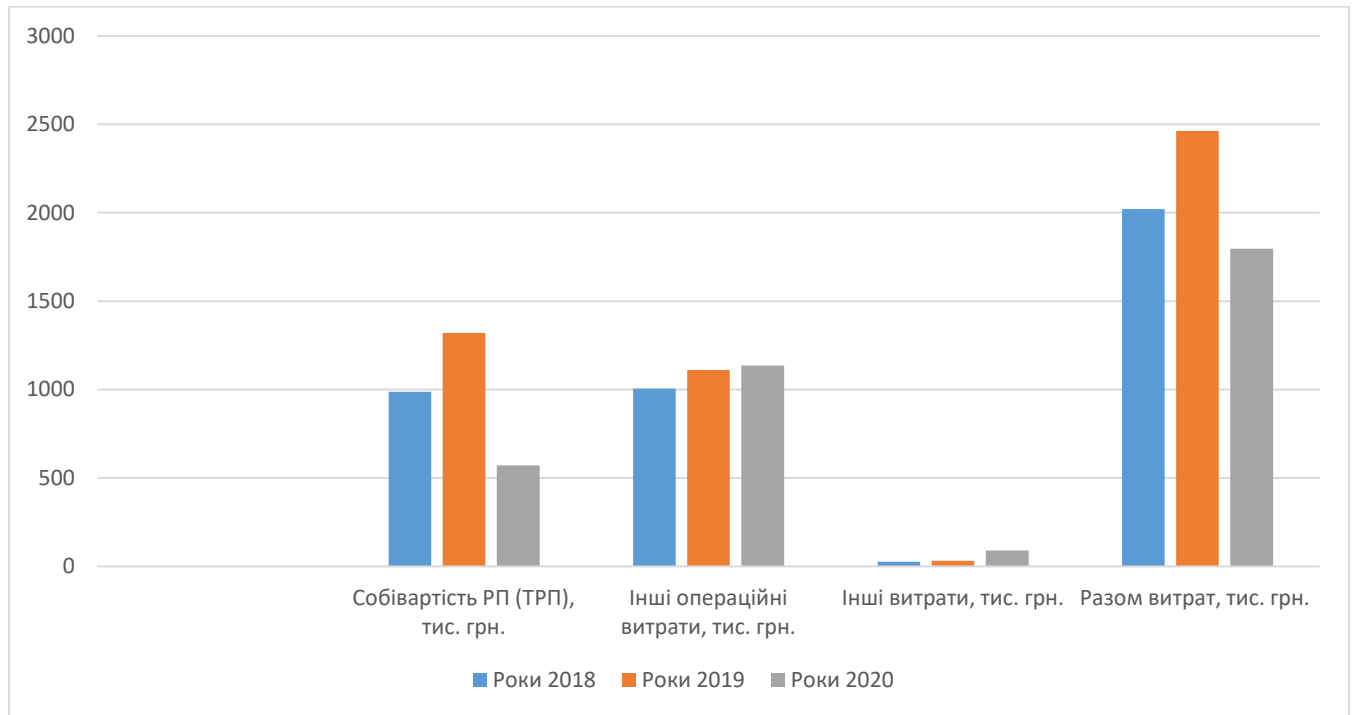

Рис. 2.4. Динаміка витрат ТОВ «ДАЙРЕКС» у періоді 2018-2020 років

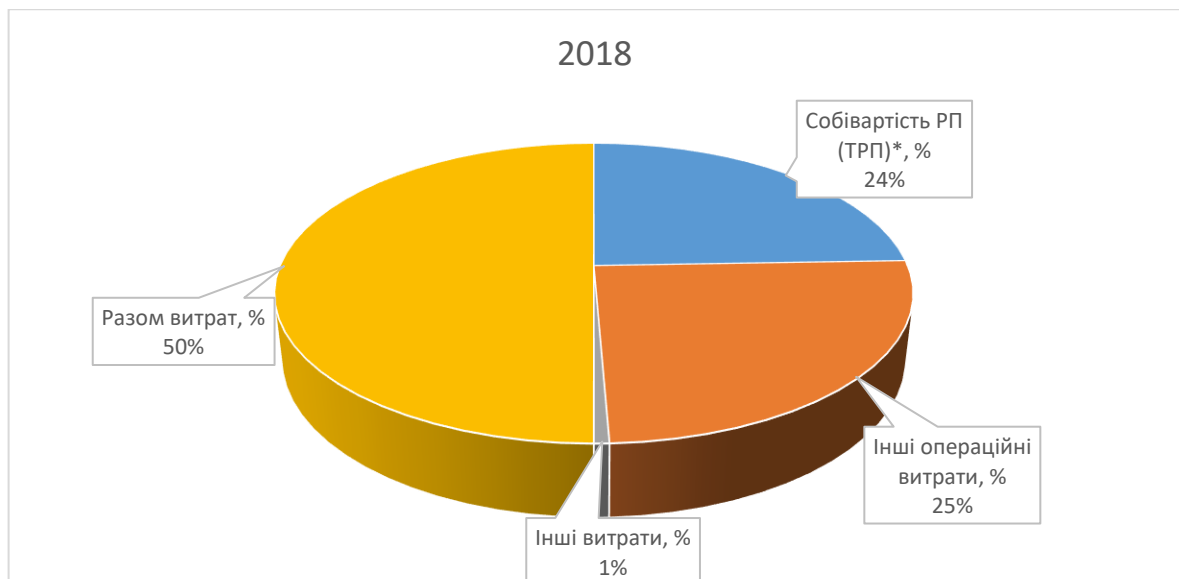

Рис. 2.5. Структура витрат ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2018 році

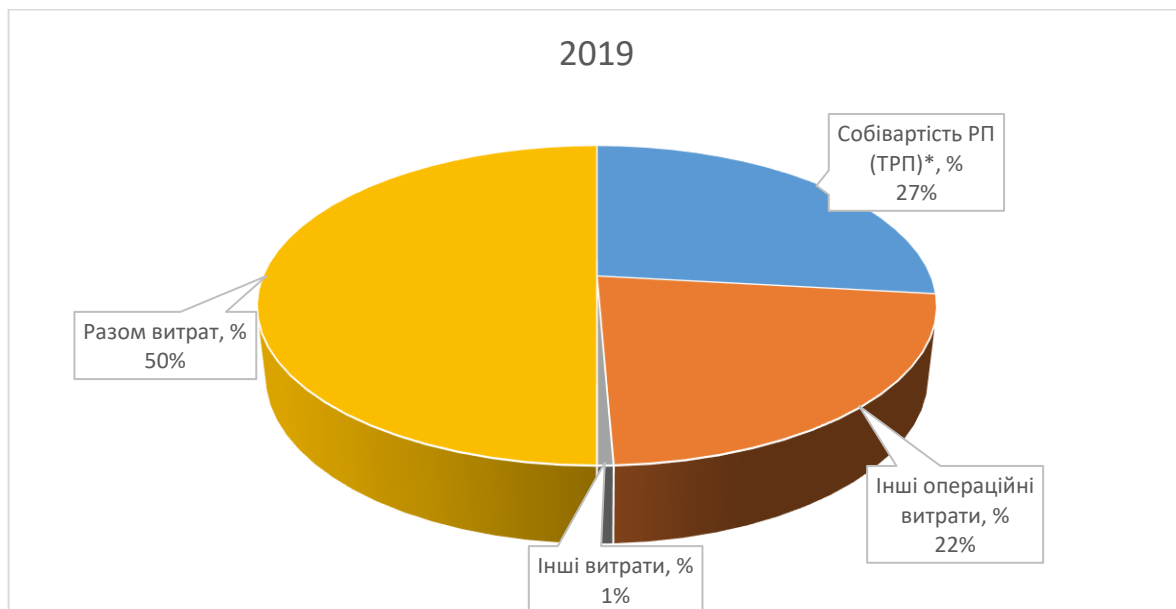

Рис. 2.6. Структура витрат ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2019 році

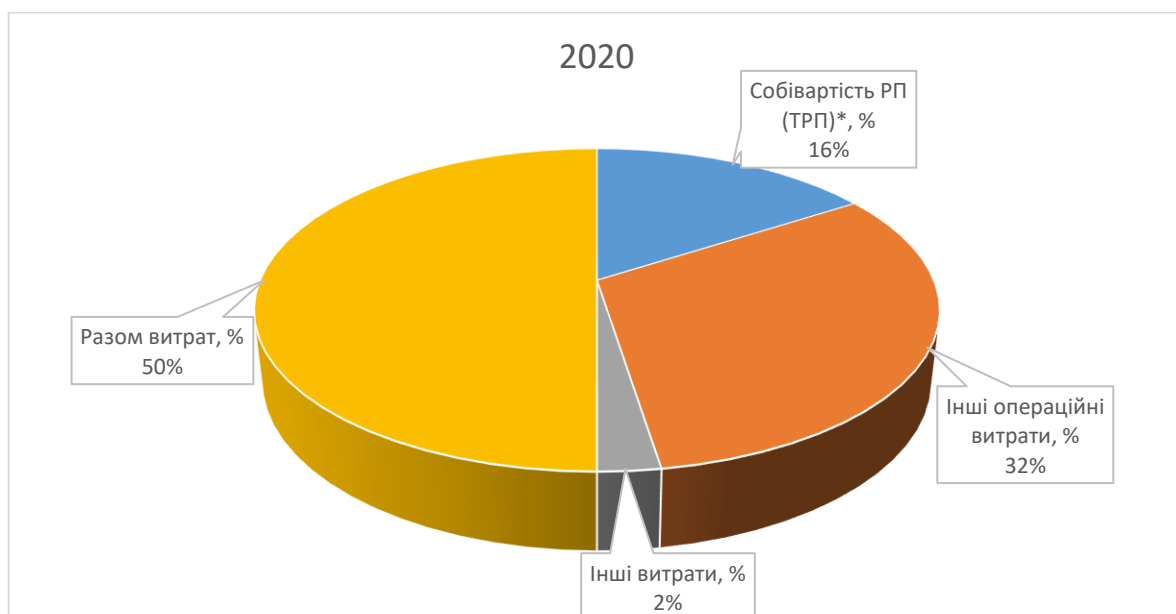

Рис. 2.7. Структура витрат ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2020 році

Аналіз показав, що найбільшу частку в структурі витрат протягом періоду дослідження склали інші операційні витрати – у 2018, 2019 та 2020 рр. відповідно, %: 49,8, 45,1 та 63,2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) найбільше значення мала у 2019 році.

Для характеристики ефективності процесу управління операційними витратами (витратами виробничої діяльності) на досліджуваному підприємстві використано показники – коефіцієнт покриття та коефіцієнт окупності витрат:

$$K_{\text{покр. витр.}} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$$

$$K_{\text{окупн. витр.}} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Чистий дохід}}$$

Критерієм оцінки напряму зміни коефіцієнту покриття виробничих витрат, який показує величину чистого доходу, що покриває виробничі витрати, є зростання цього показника. Критерієм оцінки напряму зміни коефіцієнту окупності виробничих витрат, який характеризує величину виробничих витрат, необхідних для отримання 1,0 грн. чистого доходу, є зменшення цього показника (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Оцінка ефективності витрат від операційної діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показники	Напрямок зміни показника	Рік		
		2018	2019	2020
Коефіцієнт покриття	<i>зростання</i>	2,23	2,65↑	1,45↓
Коефіцієнт окупності	<i>зменшення</i>	0,44	0,38↑	0,68↓

Як видно з даних табл. 2.6. відбулося поліпшення ефективності процесу управління операційними витратами у 2019 році в порівнянні з 2018 роком, що підтверджують значення коефіцієнтів покриття та окупності операційних витрат. І, навпаки, у 2020 році і у 2019, і в 2018 році відбулося погіршення цього процесу, що

наочно представлено в табл. 2.6 (↓).

Рентабельність є наступним важливим показником, який використовується для характеристики ефективності діяльності підприємства. Для проведення аналізу впливу основних показників на рівень рентабельності наведемо таблицю 2.7 та на рис. 2.8 із зазначенням розрахункових формул для визначення рівня рентабельності. В даному випадку рентабельність будемо визначати виходячи із валового та чистого прибутку підприємства, а також фінансового результату від операційної діяльності. Як видно з даних табл. 2.7 та рис. 2.8 підприємство у 2020 році отримало збитки після досить успішних (прибутоків) 2018 та 2019 років. З огляду на це у 2020 році констатовано збитковість за показниками рентабельності продажу (- 10 %) та рентабельності операційної діяльності (- 3 %).

Таблиця 2.7

Динаміка основних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показник	Формула	Роки			Відхилення, %	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Рентабельність продажу, %	$\frac{\text{Чистий прибуток} \times 100 \%}{\text{Виручка від реалізації}}$	10	16	-10 (збитковість)	+6	-26
Рентабельність продукції, %	$\frac{\text{Валовий прибуток від реалізації} \times 100 \%}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$	127	122	189	-5	+67
Рентабельність операційної діяльності, %	$\frac{\text{Фінансовий результат від операційної діяльності} \times 100 \%}{\text{Операційні витрати}}$	13	20	-3 (збитковість)	+7	-23

Крім зазначених показників у фінансовому аналізі також широке застосування отримали також ресурсні та доходні показники рентабельності, особливості яких визначаються методикою їх розрахунку. В табл. 2.8 та 2.9 наведено методику розрахунку зазначених показників.

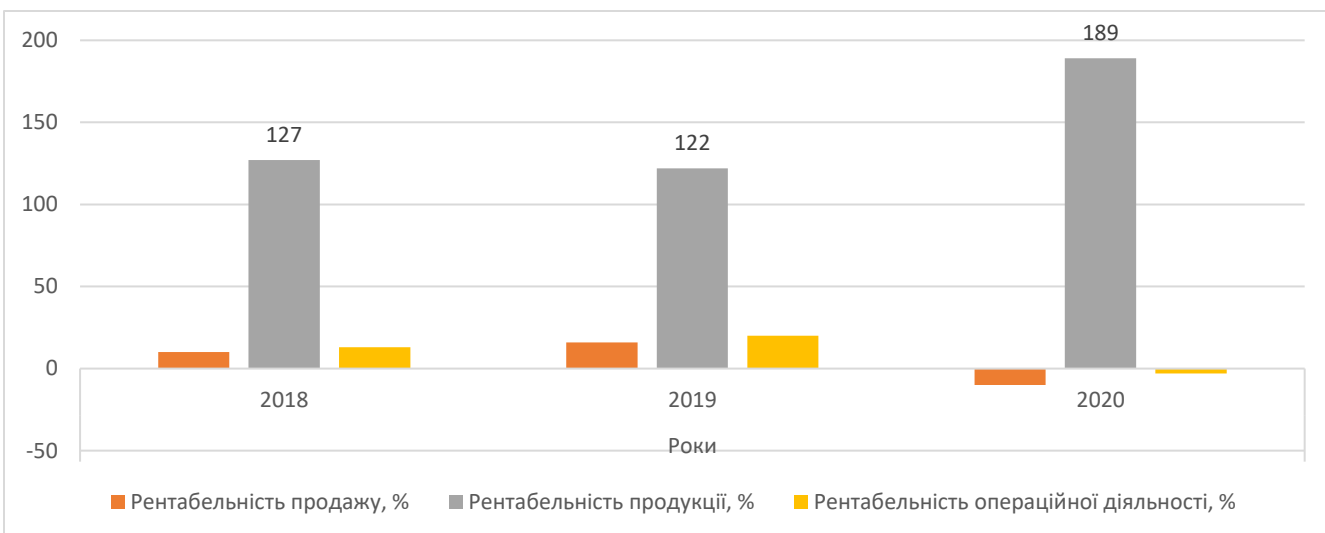

Рис. 2.8. Порівняльний аналіз основних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Таблиця 2.8

Методика розрахунку ресурсних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показник	Формула розрахунку
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	$R_{\text{акт.ч.п.}} = \text{Чистий прибуток} / \text{Активи} (\uparrow)$
Рентабельність власного капіталу	$R_{\text{в.к.}} = \text{Чистий прибуток} / \text{Власний капітал} \Phi (\uparrow)$
Рентабельність залученого капіталу	Прибуток до оподаткування / середньорічна вартість залученого капіталу (\uparrow)
Рентабельність перманентного капіталу	Прибуток до оподаткування / середньорічна вартість власного капіталу та довгострокових зобов'язань (\uparrow)
Рентабельність необоротних активів (фондорентабельність)	Прибуток до оподаткування / середньорічна рентабельність необоротних активів (\uparrow)
Рентабельність оборотних активів	Прибуток до оподаткування / середньорічна вартість оборотних активів (\uparrow)
Коефіцієнт реінвестування	$K_{\text{реін.}} = \text{Нерозподілений прибуток} / \text{Чистий прибуток} (\uparrow)$
Період окупності власного капіталу	$T_{\text{ок.вл.кап.}} = \text{Власний капітал} / \text{Чистий прибуток} (\downarrow)$

На рис. 2.9 представлено динаміку показників рентабельності, які характеризують ефективність діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС» за ресурсними показниками.

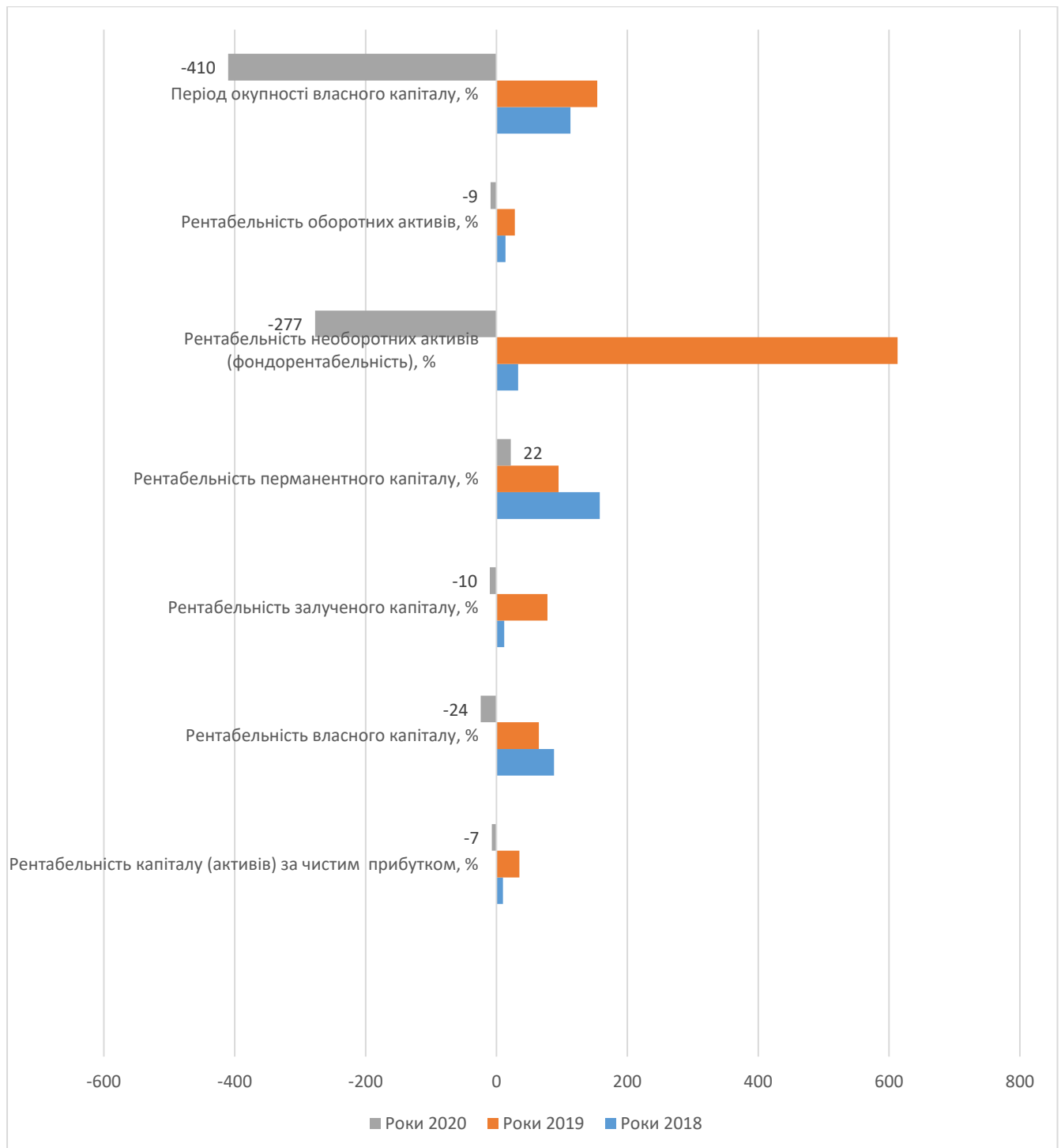

Рис. 2.9. Динаміка ресурсних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Як видно з даних рис. 2.9 2020 рік відзначився від'ємними значеннями таких показників як: період окупності власного капіталу (- 410 %), збитковість оборотних активів (-9 %), фондорентабельність (-277 %), збитковість власного капіталу (- 24 %), збитковість залученого капіталу (-10 %). Це позначено у лівій (від'ємній) частині графіка. У 2018 та 2019 роках підприємство отримало прибуток, тому всі показники рентабельності мали позитивні значення, що свідчило про прибутковість діяльності та ефективність використання ресурсів підприємства.

Розглянемо порядок розрахунку деяких доходних показників рентабельності (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Методика визначення доходних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показник	Формула
Чиста рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	Чистий прибуток × 100 % / Чистий дохід (↑)
Рентабельність доходу від операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності × 100 % / Доходи від операційної діяльності (↑)

В табл. 2.10 представлено результати розрахунку доходних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС».

Як видно з даних табл. 2.10, висновки, зроблені в процесі аналізу попередніх розрахунків, підтверджуються і в даному випадку: отримані в 2020 році збитки призвели до збитковості підприємства також і за доходними показниками рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС».

Динаміка доходних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показник	Значення у %, роки			Відхилення, п.п.	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Чиста рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	10	16	- 10	+ 6	-20
Рентабельність доходу від операційної діяльності	11	17	- 3	+ 6	-14

До важливих характеристик фінансового стану також доцільно віднести показники ліквідності, щодо яких кожен господарюючий суб'єкт повинен мати достовірну інформацію для забезпечення ефективності своєї господарської діяльності. При цьому під ліквідністю підприємства розуміють його здатність трансформувати в грошові кошти наявні активи, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду часу, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного виду активу. Ліквідність активів визначається безвідносно до пасиву балансу, тоді як ліквідність балансу відбиває міру погодженості обсягів і ліквідності активів з розмірами і термінами погашення зобов'язань.

Головна ознака ліквідності – формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над поточними пасивами. Чим більше це перевищення, тим сприятливішим є фінансовий стан підприємства з позицій ліквідності.

Низький рівень ліквідності свідчить про те, що підприємство не може відповідати за своїми поточними боргами та зобов'язаннями. Наслідком цього може бути необхідність інтенсивного продажу довгострокових вкладень та активів, а в найгіршому випадку – неплатоспроможність та, навіть, банкрутство підприємства. Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зниження ефективності, що проявляється в показниках рентабельності – тенденції до їх зменшення або збитковості,

втрату контролю та часткову або повну втрату вкладень капіталу

Для кредиторів недостатня ліквідність підприємства-позичальника може свідчити про несвоєчасну сплату процентів та суми боргу, що, в кінцевому підсумку, може призвести до проблем і для банку. Оскільки такі зміни у платоспроможності підприємства свідчать про його добросовісність як партнера, то результатом цього може стати невиконання контрактів та втрата зв'язків з контрагентами.

В табл. 2.11 наведено методику розрахунку основних показників ліквідності та їх критеріальні значення.

Таблиця 2.11

Порядок визначення показників ліквідності [11]

<i>Показник</i>	<i>Методика визначення</i>	<i>Критерій оцінювання</i>
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття)	визначається відношенням всіх оборотних активів до короткострокових зобов'язань	оптимальне значення в межах 1,5-2,5, але не менше 1,0
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	визначається як відношення високоліквідних поточних активів до поточних зобов'язань	Більше, ніж 0,6
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	визначається як відношення грошових коштів та їх еквівалентів до поточних зобов'язань	більше ніж 0,2...0,3
Чисті оборотні активи (або чистий оборотний капітал, або робочий капітал)	визначається як різниця між наявними оборотними активами та поточними зобов'язаннями	Більше ніж 0

Аналіз показників ліквідності ТОВ «ДАЙРЕКС» в динаміці з 2018-2020 рр. представлено на рис. 2.10, динаміку чистого оборотного капіталу на рис. 2.11.

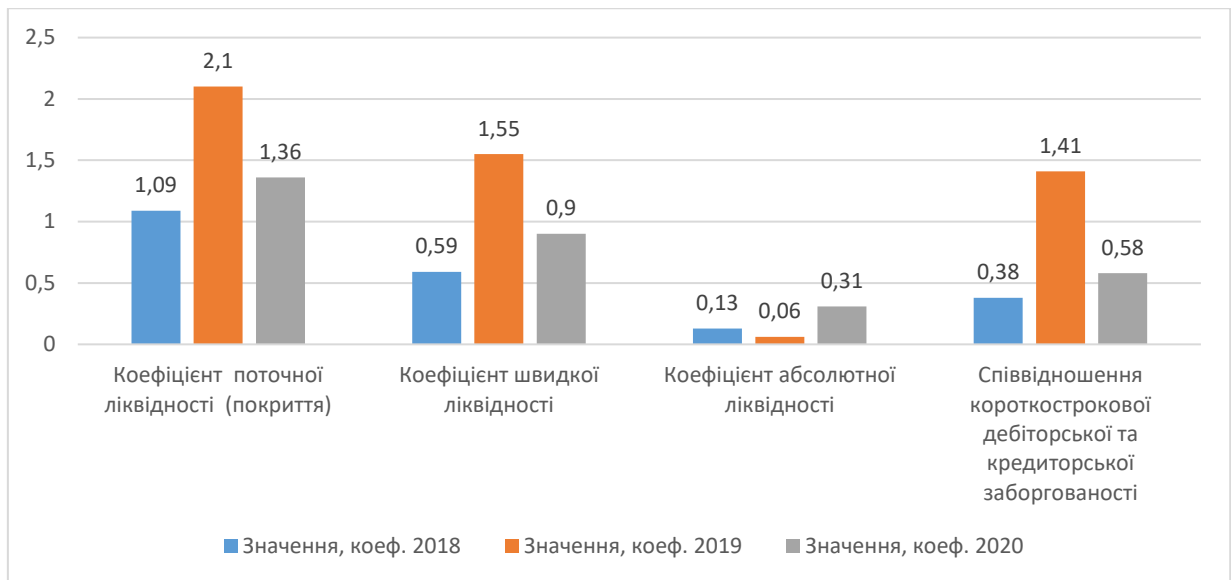

Рис. 2.10. Динаміка показників ліквідності підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2018-2020 рр.

Як показує аналіз даних рис. 2.10 найбільших значень показники ліквідності досягли у 2019 році, що корелює з високим рівнем прибутковості цього року. При цьому значення коефіцієнта покриття досягало бажаного рівня у 2019 році, коефіцієнт швидкої ліквідності був недостатнім у 2018 році, але у 2019 та 2020 рр. його значення підвищилося, коефіцієнт абсолютної ліквідності досяг оптимального значення у 2020 році.

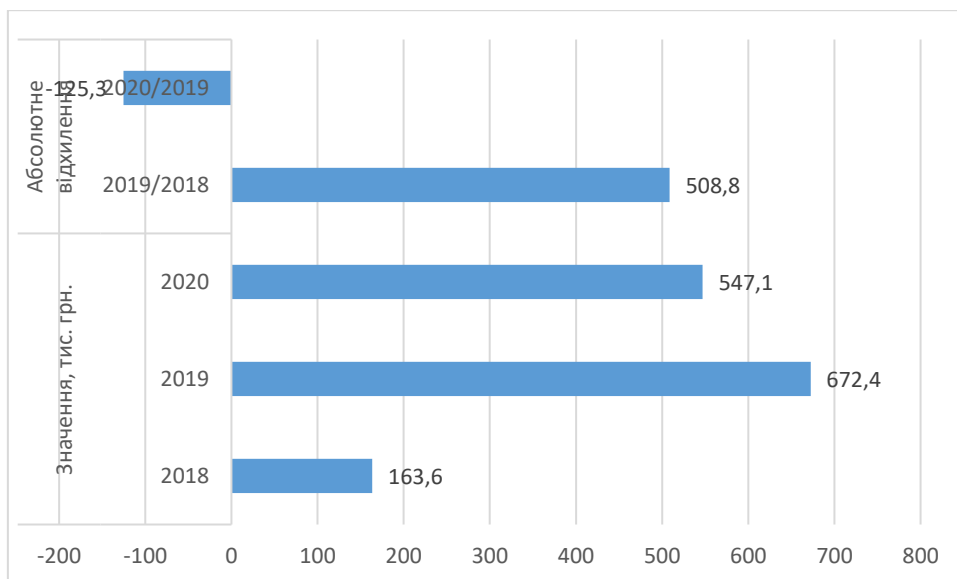

Рис. 2.11. Динаміка чистого оборотного капіталу ТОВ «ДАЙРЕКС» (2018-2020 рр.).

Дані рис. 2.11 свідчать про достатній рівень чистого оборотного капіталу відповідно до критерію, хоча за абсолютною зміною відбулося зменшення даного показника у 2020 році. Коефіцієнт співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості є характеристикою ефективності фінансових служб ТОВ «ДАЙРЕКС» у сфері комерційних операцій. Цей показник характеризує збалансованість грошових потоків та розрахункової дисципліни у взаємовідносинах з постачальниками і покупцями. Цей показник у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшився на 0,83, у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшився на 1,04. Це дозволяє констатувати позитивні зміни цього показника у 2019 році в порівнянні з попереднім, але певне погіршення у 2020 році.

Платоспроможність характеризує здатність підприємства завдяки наявності грошових коштів та їхніх еквівалентів, достатніх для розрахунків по кредиторській заборгованості, негайно сплачувати за своїми зобов'язаннями. Це один із найважливіших показників-індикаторів фінансової стабільності підприємства, що визначає його здатність розраховуватись за своїми боргами. В табл. 2.12 наведено методику розрахунку основних показників платоспроможності.

На рис. 2.12 та 2.13 представлено результати аналізу показників платоспроможності ТОВ «ДАЙРЕКС», який показав наступне: у 2019 році відбулося збільшення власного капіталу на 508,8 тис.грн., у 2020 в зменшення цього показника на 125,3 тис. грн.; збільшення значень: коефіцієнта забезпечення власними оборотними коштами збільшилося і у 2019, і у 2020 році; коефіцієнта маневреності власного капіталу – у 2019 році (на 0,29), а у 2020 році (на 0,01); коефіцієнта довгострокової фінансової незалежності у 2019 році на 0,46, а у 2020 році в порівнянні з 2019 – зниження на 0,27. Слід відзначити, що коефіцієнт фінансової залежності – у 2019 році знизився на 6,57, у 2020 році збільшився на 1,72.

Таблиця 2.12

Методика розрахунку індикаторів платоспроможності [11]

Показник	Порядок розрахунку
Власний оборотний капітал, тис.грн.	ВОК (оборотні активи – поточні зобов'язання)
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	$K_{звк} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}}{\text{Оборотні активи}}$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$k_{МВК} = \frac{OA - ПЗ}{BK}$
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (коефіцієнт фінансової стійкості)	$k_{фс} = \frac{BK + ДЗ}{ЗК} = \frac{BK + ДЗ}{A}$
Коефіцієнт фінансової залежності	$k_{фз} = \frac{A}{BK} = \frac{ЗК}{BK}$

Позначення: *OA* – оборотні активи підприємства; *ПЗ* – поточні зобов'язання підприємства; *ДЗ* – довгострокові зобов'язання; *BK* – власний капітал підприємства; *ЗК* – загальна сума джерел фінансування (загальний капітал) підприємства (валюта балансу); *A* – загальна вартість всіх активів підприємства (валюта балансу).

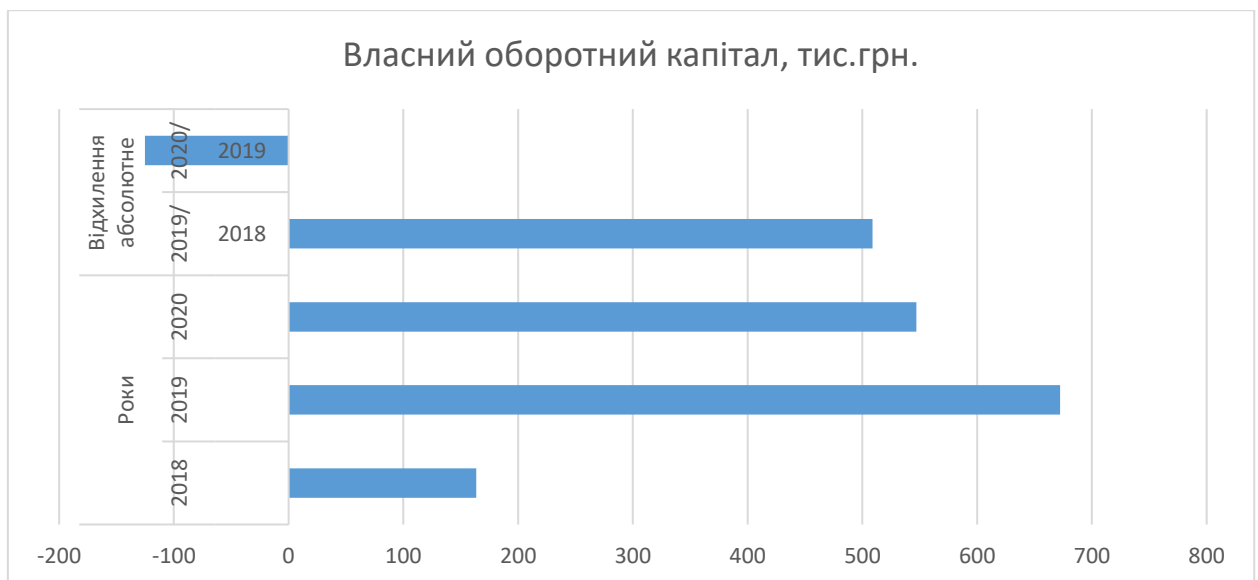

Рис. 2.12. Динаміка власного капіталу ТОВ «ДАЙРЕКС»

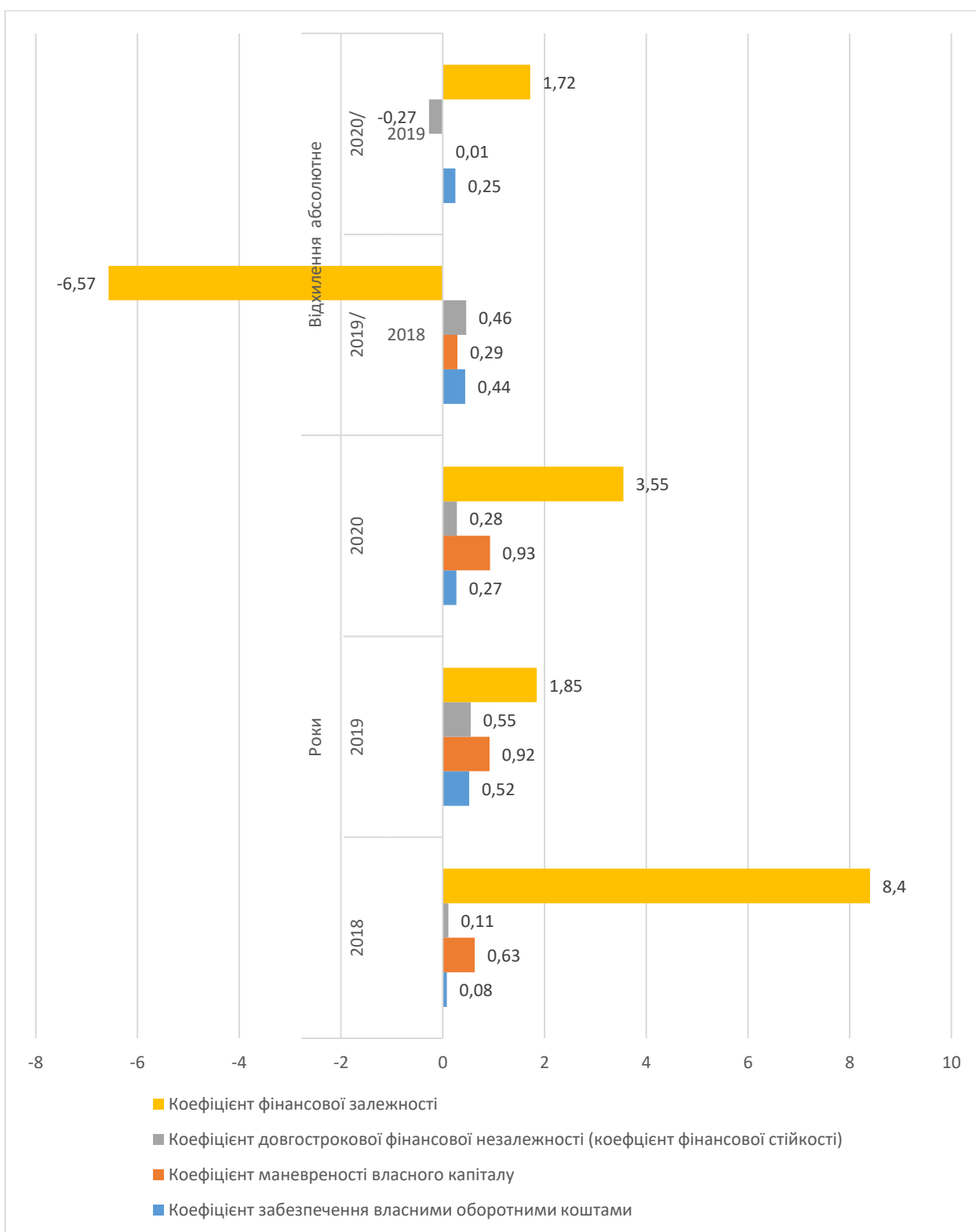

Рис. 2.13. Динаміка показників платоспроможності ТОВ «ДАЙРЕКС»

2.3. Аналіз показників ефективності використання оборотних активів підприємства

Обов'язковою умовою організації господарської діяльності підприємства є наявність оборотних активів (оборотних коштів). Сутність оборотних активів визначається їх економічною роллю у забезпеченні процесу відтворення, який включає як процес виробництва, так і процес обігу. На відміну від основних засобів, які функціонують у виробничому процесі протягом тривалого періоду часу, оборотні активи функціонують та повністю споживаються лише в одному виробничому циклі та повністю переносять свою вартість на кінцевий продукт, незалежно від виду споживання продукції. Характерною особливістю та критерієм ефективності оборотних активів є їхня висока оборотність. Функціональна роль оборотних активів у виробничому процесі відрізняється від основних засобів. Оборотні активи забезпечують безперервність та ритмічність усіх процесів на підприємстві: закупівлі, виробництва, продажу та фінансування. Наявність достатнього обсягу оборотних засобів з оптимальною структурою є необхідною умовою для нормального функціонування та свідченням високого рівня організації в умовах ринкової економіки. Тому організація ефективного використання оборотних активів є завданням, від вирішення якого залежить безперервність виробничо-господарської діяльності підприємства. В п.1.3 наведено систему показників, які використовуються для характеристики їх оборотності.

В рис. 2.14 наведено динаміку основних показників (коефіцієнтів) оборотності підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС». Це дозволило констатувати:

- наявність тенденції до зниження обсягу запасів та власного капіталу;
- нестабільність у зміні коефіцієнта оборотності активів, а саме зростання у 2019 році в порівнянні з 2018 (на 0,32) і скорочення у 2020 році в порівнянні з 2019 (на 0,79);
- нестабільність у зміні коефіцієнта оборотності кредиторської

заборгованості, який зріс у 2019 році на 0,32 у порівнянні з попереднім, скоротився у 2020 році в порівнянні з попереднім на 0,71.

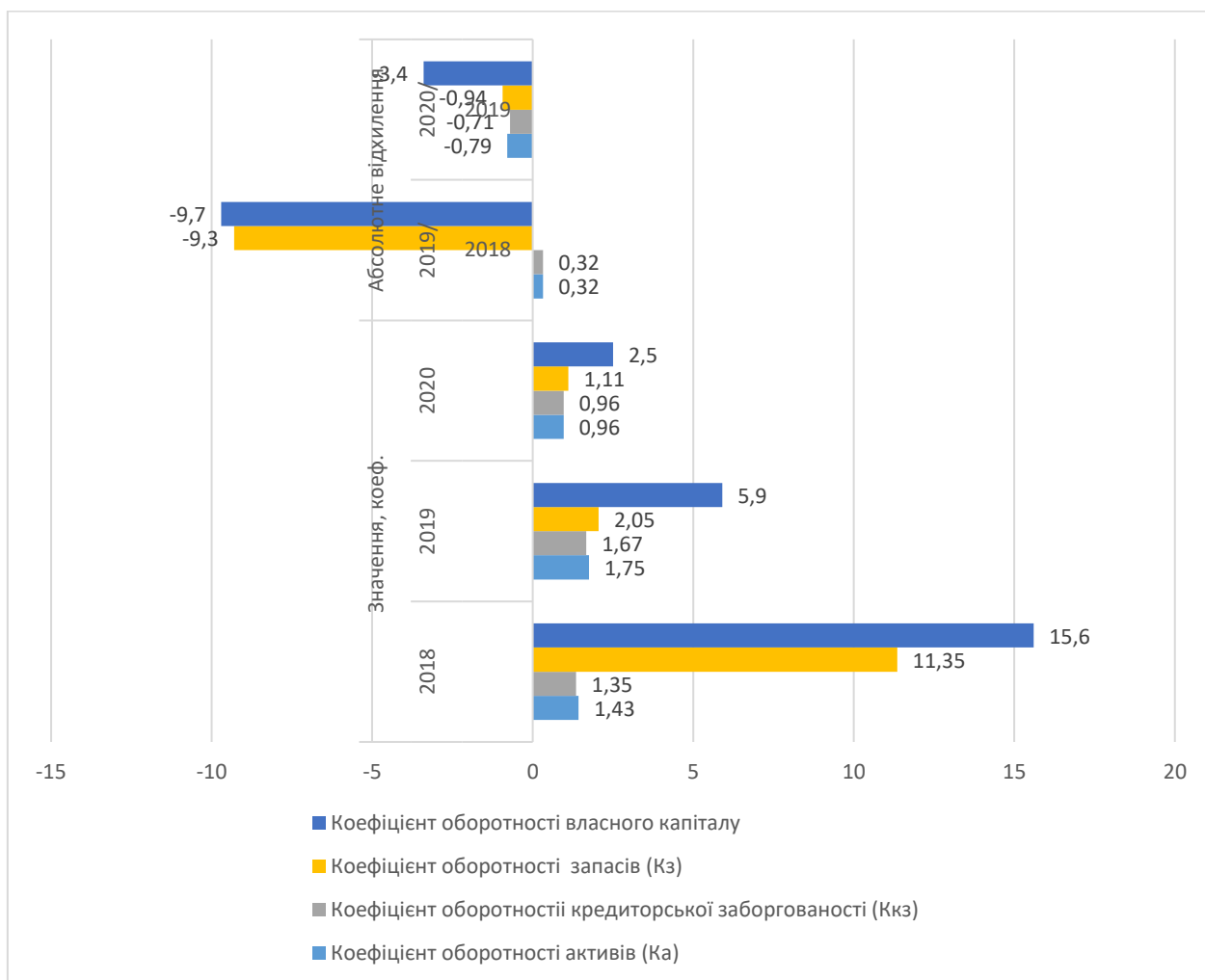

Рис. 2.14. Динаміка основних показників оборотності ТОВ «ДАЙРЕКС»

На рис. 2.15 наведено аналіз динаміки показників оборотності дебіторської заборгованості в період з 2018 по 2020 роки. Так, доцільно зробити висновок про наявність тенденції до зниження оборотності дебіторської заборгованості, а саме дуже стрімке скорочення цього показника у 2019 році на 2,39 обороту, та скорочення у наступному 2020 році на 1,8 обороту в порівнянні з попереднім.

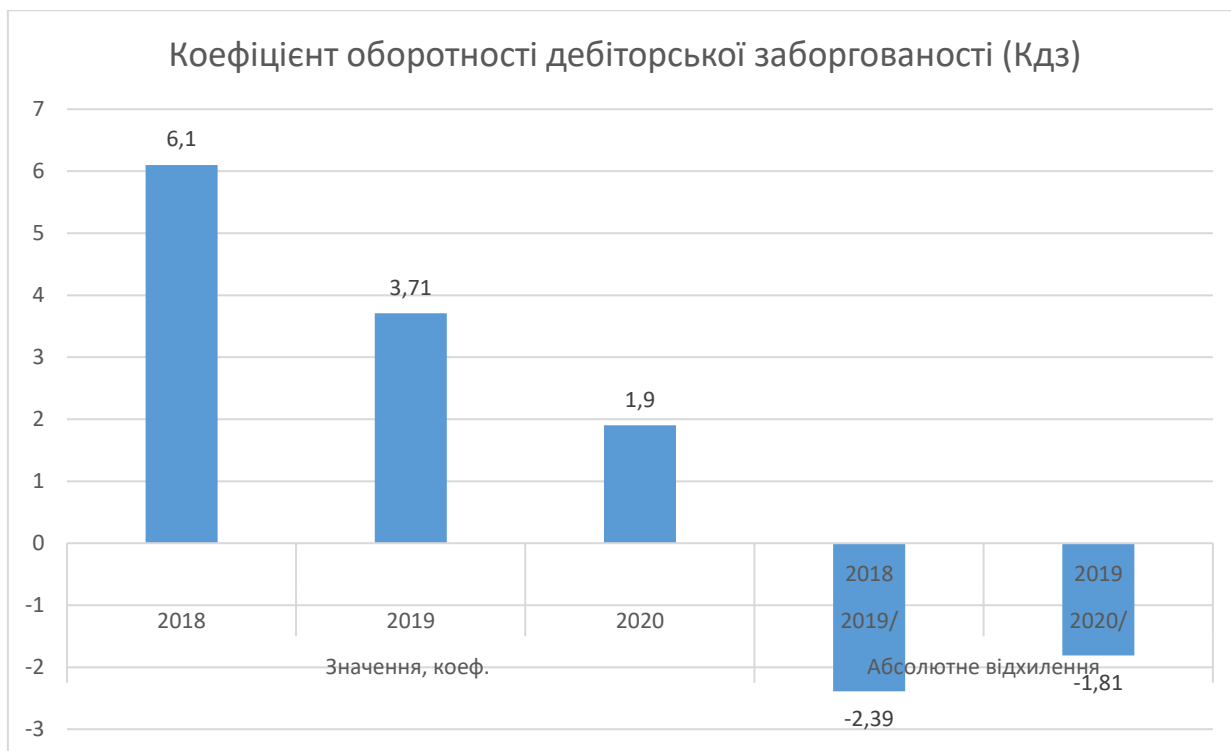

Рис. 2.15. Динаміка показника дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» (2018-2020 рр.)

Наступним показником дослідження показників ефективності використання оборотних активів є тривалість обороту. На рис. 2.16 представлено результати динаміки тривалості обороту кредиторської заборгованості та запасів, які дозволяють зробити такі висновки: спостерігається збільшення тривалості обороту у 2020 році в порівнянні з 2019 роком усіх показників, у той час як у 2019 в порівнянні з попереднім роком відбулося зменшення терміну погашення кредиторської заборгованості. Математично доведено наявність оберненого зв'язку між показниками тривалості обороту та коефіцієнтами оборотності.

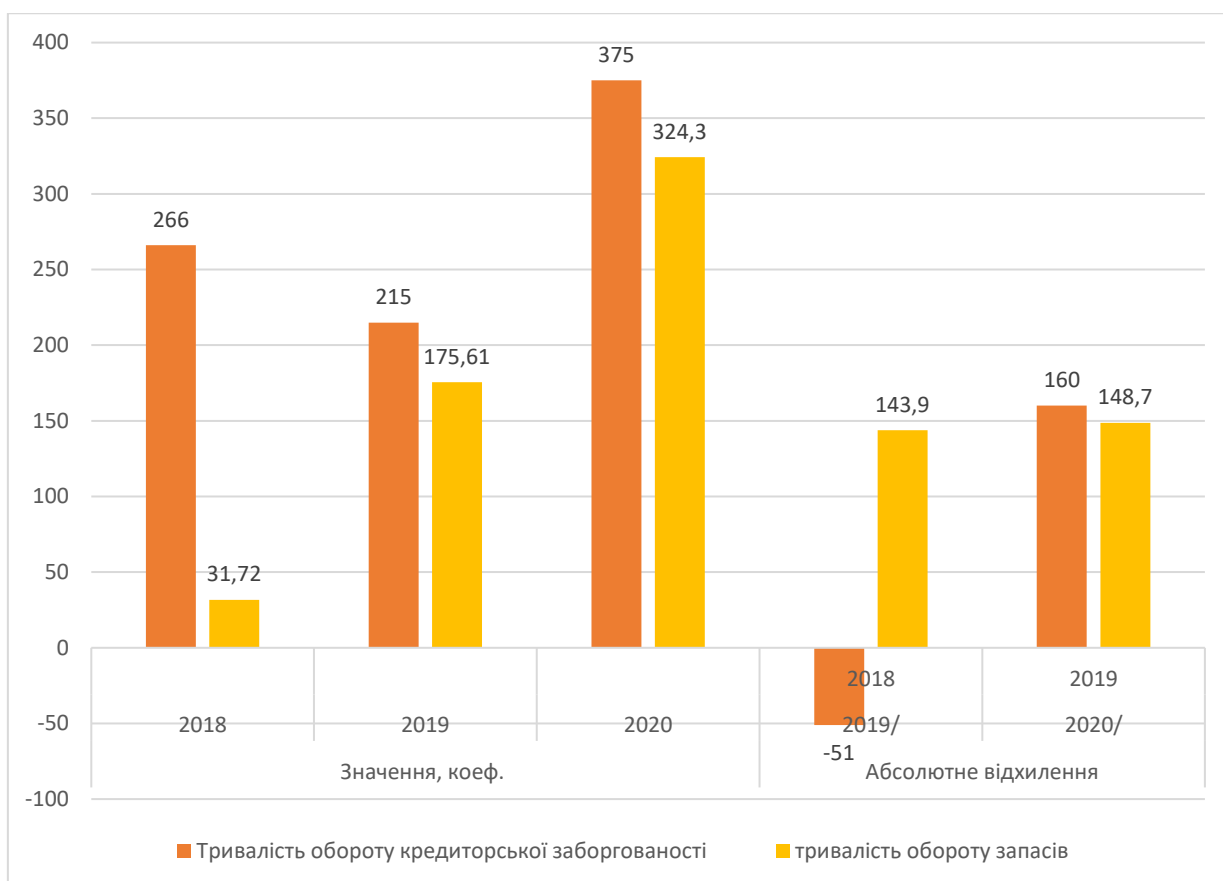

Рис. 2.16. Динаміка тривалості обороту кредиторської заборгованості та запасів (днів) ТОВ «ДАЙРЕКС» (2018-2020 рр.)

На рис. 2.17 наведено результати динаміки тривалості обороту дебіторської заборгованості, які свідчать про її уповільнення – тривалість обороту збільшується. Таку тенденцію слід вважати негативним явищем, особливо, зважаючи на значну зміну тривалості обороту у 2019 році у порівнянні з 2018 роком. Така ситуація потребує негайного реагування з боку фінансового менеджменту, оскільки може спричинити погіршення платоспроможності підприємства, що неминуче може позначитися на його фінансовому стані.

Рис. 2.17. Динаміка показника тривалості обороту дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» (2018-2020 рр.)

Таким чином для менеджерів, кредиторів, інвесторів, аналітиків та інших осіб, зацікавлених в діяльності підприємства, важливе значення має оцінка показників оборотності, які свідчать про рівень ділової активності та є основою для прогнозування подальших перспектив. Дослідження показали, що важливо правильно управляти оборотними активами, розробляти та впроваджувати заходи, які допоможуть знизити матеріаломісткість виробництва та прискорити оборотність оборотних засобів. Прискорюючи оборотність оборотних засобів, відбувається їх вивільнення, що дає низку позитивних ефектів. Якщо підприємство ефективно управляє своїми та чужими оборотними активами, воно може досягти сталого фінансового стану, збалансованого ліквідністю та прибутковістю.

Висновки до розділу 2

В другому розділі роботи надано загальну характеристику та оцінку майнового стану ТОВ «ДАЙРЕКС». На підприємстві в аналізованому періоді необоротні активи динамічно зменшувалися в порівнянні з попереднім роком: у 2020 році у 0,715 та у 2019 – у 0,64 разу. На це вплинуло придбання та введення в експлуатацію нових основних засобів. В той же час відбулося збільшення оборотних активів у 2020 році у порівнянні з попереднім 2019 роком в 1,6 разу, хоча у 2019 році спостерігалось їх зменшення, що характеризувалося коефіцієнтом 0,62. До цього призвело зростання на 470,2 тис. грн. грошових коштів та їх еквівалентів, в другу чергу – збільшення на 356,2 тис. грн. запасів, а також дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом та іншої поточної дебіторської заборгованості відповідно на 232,5 та 164,6 тис. грн. Слід зазначити, що власний капітал ТОВ «Дайрекс» у 2020 р. порівняно з 2019 роком зменшився на 578,1 тис.грн. (або у 0,81 разу) через зменшення величини нерозподіленого прибутку на 142,7 тис. грн. Крім того, відбулися зміни за показником поточних зобов'язань.

Аналіз структури балансу показав, що відбулися зміни в структурі необоротних активів, що стало наслідком: зміни первісної вартості основних засобів, відносного скорочення нових основних засобів. В оборотних активах у 2020 році найбільшою була частка іншої поточної дебіторської заборгованості (29,6 %), на другому місці слід відзначити грошові кошти та їх еквіваленти (22,7 %), на третьому місці – розрахунки з бюджетом (11,1 %).

Аналіз фінансових результатів дозволив зробити висновок про вплив на цей показник факторів позитивної і негативної дії, серед яких: чистий дохід від реалізації продукції у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшився на 43,7 тис. грн., хоча в попередні роки збільшувався, що свідчить про позитивну тенденцію. Крім того, спостерігалось зменшення собівартості реалізованої продукції на 56,8 тис. грн. До цього призвело скорочення обсягів випуску та реалізації продукції у 2020 році. Було проаналізовано витрати підприємства в

періоді аналізу, досліджено динаміку показників рентабельності, який показав, що найбільш ефективним для підприємства був 2019 рік, коли підприємство одержало прибуток на відміну від 2020 року, який відзначився збитками.

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності дозволив зробити висновки про: у 2019 році – збільшення власного капіталу на 508,8 тис.грн., у 2020 в зменшення цього показника на 125,3 тис. грн.; збільшення значень: коефіцієнта забезпечення власними оборотними коштами збільшилося і у 2019, і у 2020 році; коефіцієнта маневреності власного капіталу – у 2019 році (на 0,29), а у 2020 році (на 0,01); коефіцієнта довгострокової фінансової незалежності у 2019 році на 0,46, а у 2020 році в порівнянні з 2019 – зниження на 0,27. Слід відзначити, що коефіцієнт фінансової залежності у 2019 році знизився на 6,57, у 2020 році збільшився на 1,72; найбільших значень показники ліквідності досягли у 2019 році, що корелює з високим рівнем прибутоковості цього року. При цьому значення коефіцієнта покриття досягало бажаного рівня у 2019 році, коефіцієнт швидкої ліквідності був недостатнім у 2018 році, але у 2019 та 2020 рр. його значення підвищилося, коефіцієнт абсолютної ліквідності досяг оптимального значення у 2020 році.

Аналіз показників оборотності оборотних активів дозволив зробити висновки про: наявність тенденції до зниження обсягу запасів та власного капіталу; нестабільність у зміні коефіцієнта оборотності активів, а саме зростання у 2019 році в порівнянні з 2018 (на 0,32) і скорочення у 2020 році в порівнянні з 2019 (на 0,79); нестабільність у зміні коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, який зріс у 2019 році на 0,32 у порівнянні з попереднім, скоротився у 2020 році в порівнянні з попереднім на 0,71.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ТОВ «ДАЙРЕКС»

3.1. Концептуальні положення розробки політики управління оборотними активами підприємства

Наявність достатнього обсягу оборотних засобів та забезпечення їх оптимальної структури є необхідною умовою для нормального функціонування підприємства в ринкових умовах. Тому важливим завданням та індикатором ефективності фінансового менеджменту є оптимальність нормування оборотних засобів. Завданням нормування є створення умов, що забезпечують безперервність виробничо-господарської діяльності підприємства. Крім того, важливо правильно управляти оборотними засобами, розробляти та впроваджувати заходи, які допоможуть знизити матеріаломісткість виробництва та прискорити їх оборотність. В результаті прискорення оборотності оборотних засобів відбувається їх вивільнення, що дає низку позитивних ефектів. Якщо підприємство ефективно управляє оборотними активами, воно може досягти стабільного фінансово-економічного стану, достатнього рівня ліквідності та рентабельності. Як правило, близько 40% всіх ресурсів підприємства сконцентровано в оборотних активах [27].

Розмір власних оборотних активів, необхідних підприємству для забезпечення нормальної діяльності, встановлюється нормуванням. Нормування оборотних активів – це розрахунок економічно обґрунтованої потреби у фінансових ресурсах, необхідних підприємству для створення мінімальних запасів товарно-матеріальних цінностей для забезпечення нормальної безперебійної роботи підприємства [11]. Основним завданням нормування є розробка на кожному підприємстві економічно обґрунтованих норм та нормативів власних оборотних активів, що забезпечують прискорення обороту та найефективніше використання матеріальних і фінансових ресурсів.

Нормування оборотних активів включає розробку та встановлення на підприємствах спеціальних норм за окремими видами матеріальних цінностей, витрат виробництва тощо, а також розрахунок нормативу власних оборотних активів у грошовому вираженні на кінець періоду (року, кварталу).

В залежності від особливостей організації та планування оборотних активів у їх складі виділяють [11]: нормовані оборотні активи (нормуванню підлягають оборотні виробничі фонди та готова продукція на складі); ненормовані оборотні активи. Нормування оборотних активів підприємства має виробниче і фінансове значення. Виробниче значення полягає у встановленні такої мінімальної їх кількості, яка забезпечує безперебійну роботу підприємства при раціональній організації виробничо-господарських процесів. Фінансове значення полягає у визначенні суми і складу джерел їх покриття, при цьому вважається доцільним забезпечення потреб підприємства в різних елементах оборотних активів з власних джерел покриття. Процес нормування здійснюється безпосередньо на підприємстві з урахуванням організаційно-економічних особливостей виробничо-господарської діяльності та дотриманням деяких рекомендацій загально-методичного характеру.

В практиці господарювання використовують три методи нормування – аналітичний, коефіцієнтний і метод прямого рахунку. Найбільш розповсюдженим є метод прямого рахунку, що припускає розрахунок нормативів за кожним елементом оборотних активів. У практиці господарської діяльності він є основним, інші методи використовують як допоміжні.

Правильно організований процес нормування впливає на визначення оптимального обсягу оборотних активів, необхідних підприємству для безперебійної діяльності. Недотримання нормативу може призвести до виробничих обмежень, недотримання виробничого графіка та перебоїв у виробництві та постачанні продукції.

Одним із важливих завдань щодо забезпечення ефективного процесу управління оборотними активами підприємства є контроль за дебіторською

заборгованістю. Розробка ефективної системи контролю дебіторської заборгованості передбачає розробку наступних елементів [24]: кредитної політики; політики прийняття нових покупців; системи обліку і аналізу дебіторської заборгованості (враховуючи бонуси, знижки, можливість повернення товарів, тощо); системи відповідальності та мотивації менеджерів з продажу; процедури інкасації простроченої заборгованості. В табл. 3.1 надано характеристику основних підсистем ефективної системи контролю за дебіторською заборгованістю підприємства.

Таблиця 3.1

Характеристика підсистем ефективної системи контролю дебіторської заборгованості підприємства (побудовано за даними [24])

Підсистема	Характеристика, функції, завдання та методи
1	2
<p>Кредитна політика</p>	<p><i>Характеристика:</i> визначення оптимального балансу між ліквідністю та прибутковістю підприємства.</p> <p><i>Функції та завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення ключових категорій покупців; - визначення розміру кредитного ліміту та термінів його надання в розрізі категорій покупців; - визначення можливих забезпечень комерційного кредиту (гарантії, поручительства); - визначення системи заохочування; - визначення системи штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань покупцями.
<p>Політика залучення нових покупців та кредитна селекція</p>	<p><i>Характеристика:</i> задля зниження кредитних ризиків (прострочення або неповернення дебіторської заборгованості) підвищення уваги до процесу залучення нових клієнтів та початку роботи з ними.</p> <p><i>Основні засади політики</i> можуть передбачати наступне:</p> <ul style="list-style-type: none"> - перевірка реєстрації потенційного покупця в державних реєстрах; - підтвердження фактичного місцезнаходження покупця; - перевірка ділової репутації покупця за даними ринку, у відкритих джерелах, професійних колах; - оцінка платоспроможності потенційного покупця як за загальновідомими даними ринку, за даними аналізу фінансової звітності, здійснення перевірки інформації щодо відсутності податкового боргу, процедури банкрутства, наявності судових спорів тощо; - оцінка умов здійснення першого замовлення.

Продовження табл. 3.1

1	2
<p>Система обліку та аналізу дебіторської заборгованості</p>	<p><i>Характеристика:</i> підвищення рівня якості та оперативності інформації про стан дебіторської заборгованості та вірогідність її погашення, побудова і регламентація системи обліку та аналізу.</p> <p><i>Функції та завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Розробка зручного плану рахунків та системи аналітики ведення управлінського обліку дебіторської заборгованості (в розрізів договорів, продуктів, валюти, забезпечення тощо); - формування реєстру ключових дебіторів за типами, продуктами, сегментами, ринками збуту тощо; - формування реєстру «старіння» дебіторської заборгованості за строками виникнення з аналізом поточної, простроченої та безнадійної заборгованості; - розробка політики формування та обліку резерву сумнівних боргів; - формування платіжного календаря, в якому плануються щоденні платежі і надходження; - розробку методичних підходів до розрахунку та аналізу ключових показників дебіторської заборгованості підприємства в історичному тренді та у порівнянні до середньоринкових показників (коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, ефективності інвестування коштів в дебіторську заборгованість тощо).
<p>Система відповідальності та мотивації менеджерів з продажу</p>	<p><i>Характеристика:</i> побудова системи відповідальності та мотивації працівників, менеджерів з продажу, орієнтованої на результативність продажів і своєчасність отримання платежів.</p> <p><i>Функції та завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення особи або структурного підрозділу, відповідальних за здійснення оперативного контролю за дебіторською заборгованістю; - розробку посадових інструкцій для визначеного персоналу; - розробку системи ключових показників ефективності (КПІ) для визначення бонусів (штрафів) для менеджерів з продажу обов'язково з врахуванням непогашеної, просроченої та безнадійної дебіторської заборгованості, можливості повернення товарів покупцями та інших чинників, що прямо впливають на результати роботи підприємства; - розробка механізму уникнення шахрайства (технічні продажі з подальшим повернення товару, тощо) та помилок з боку відповідальних осіб.
<p>Процедура інкасації дебіторської заборгованості</p>	<p><i>Характеристика:</i> розробка превентивних заходів (організація процесу своєчасного виставлення рахунків на оплату, попередніх нагадувань термінів сплати тощо), так і заходів по інкасації простроченої дебіторської заборгованості; з'ясування причин прострочки та планованих строків її погашення; визначення методів роботи з боржником таким чином, щоб захистити інтереси власної компанії та водночас зберегти відносини із покупцем.</p>

Продовження табл. 3.1

1	2
	<p><i>Методи роботи з боржниками:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - комунікативні методи (нагадування по телефону, факсу, пошті, іміджу проведення переговорів з топ менеджментом, тощо); - економічні методи (нарахування неустойки (штраф, пеня), призупинення постачань продукції, реалізація заставного майна і майнових прав, повернення продукції); - юридичні методи (претензійна робота, методи досудового врегулювання спору або ж подача позову до суду, відкриття справи про банкрутство). <p><i>Методи погашення дебіторської заборгованості:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - негрошові - залік взаємних вимог, переведення боргу, відступлення права вимоги, товарообмінні операції; - рефінансування дебіторської заборгованості (факторинг, авалювання векселів); - отримання відшкодування по договорах страхування кредитних ризиків; - залучення колекторських компаній тощо.

Таким чином, системний підхід до контролю за дебіторською заборгованістю підприємства, що полягає в комплексному застосуванні всіх перерахованих вище заходів, сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства.

Ефективність використання оборотних активів залежить від обраної політики управління оборотними активами за конкретний період розвитку підприємства. Сутність політики управління оборотними активами полягає у визначенні достатнього рівня і раціональної структури поточних активів, а також величини і структури джерел їх фінансування [11, с. 194].

Можна виділити три основні моделі управління оборотними активами: агресивну, консервативну і помірну, сутність яких відображено в табл. 3.2. Кожному з перерахованих типів політики управління оборотними активами повинна відповідати політика фінансування – управління власним капіталом або поточними зобов'язаннями. Залежно від типу обраної політики фінансування оборотних активів визначають схему формування капіталу підприємства [25].

Таблиця 3.2

Моделі управління оборотними активами підприємства та їх особливості

<i>Агресивна модель (АМ)</i>	<i>Консервативна модель (КМ)</i>	<i>Помірна модель (ПМ)</i>
Характерні особливості		
Підприємство не ставить обмежень у нарощуванні поточних активів, має значні грошові кошти, запаси сировини і готової продукції, істотну дебіторську заборгованість – у цьому випадку частка поточних активів у складі всіх активів висока, а період оборотності оборотних коштів тривалий. АМ відповідає агресивна модель управління поточними пасивами, за якої у загальній сумі пасивів переважають короткострокові кредити	Підприємство стримує зростання поточних активів, частка поточних активів у загальній сумі активів низька, період оборотності оборотних коштів короткий. Умовами реалізації є визначеність ситуації щодо обсягу продажів, строків надходжень і платежів, необхідного обсягу запасів і точного часу їх використання. Ознакою КМ управління поточними пасивами слугує відсутність або дуже низька частка короткострокового кредиту в загальній їх сумі. Всі активи при цьому фінансуються за рахунок постійних пасивів	Підприємство займає проміжну, „центристську” позицію, за якої поточні активи становлять приблизно половину всіх активів підприємства, період оборотності оборотних коштів має усереднену тривалість. Для ПМ управління поточними пасивами характерний середній рівень короткострокових кредитів в загальній їх сумі. Помірна модель являє собою компроміс між агресивною і консервативною моделями
Результати реалізації		
АМ не може забезпечити високої економічної рентабельності активів, але практично виключає зростання ризику технічної неплатоспроможності. Зростає рівень ефекту фінансового важеля. Витрати підприємства на виплату відсотків по кредитах зростають	КМ управління поточними активами забезпечує високу економічну рентабельність активів, але містить підвищений ризик виникнення технічної неплатоспроможності у разі непередбачених ситуацій при реалізації продукції або при помилці в розрахунках	Економічна рентабельність активів, і ризик технічної неплатоспроможності знаходяться на середньому рівні

Джерело: побудовано за даними [11, с. 194-195; 12]

При цьому, для *агресивного типу політики* характерним буде намагання формування джерел фінансування оборотних активів за рахунок позикових коштів. Короткостроковий кредит переважає в загальній сумі всіх пасивів. У такого підприємства існує більший фінансовий ризик, оскільки воно залежить від питомої ваги позикових коштів, матеріальних цінностей тощо в загальній структурі капіталу

Схематично процес формування політики підприємства у сфері управління оборотними активами може бути представлено як показано на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Складові політики управління оборотними активами підприємства (побудовано за даними [25])

Для *консервативного типу політики* характерним є формування капіталу підприємства лише за рахунок власних коштів та довгострокових джерел фінансування. Підприємство, що використовує тільки власний капітал, має максимальний рівень фінансової стійкості. Однак це призводить до обмеження темпів власного розвитку у майбутньому, оскільки відмова від залучення капіталу в період сприятливої кон'юнктури на кредитному ринку призведе до упущених вигод.

Підприємство з *політикою помірною типу* використовує підхід змішаного фінансування, яке полягає у формуванні капіталу і за рахунок власних, і за рахунок позикових коштів. При цьому передбачається, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу фінансуються необоротні активи, постійна частина оборотних активів і приблизно половина змінної частини поточних активів, а

за рахунок короткострокового позикового капіталу – інша половина змінної частини оборотних активів [25].

Принципи формування політики управління оборотними активами:

1. *Принцип взаємопов'язаності* – управління оборотними активами відбувається у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення впливає на ефективність його діяльності в цілому;

2. *Принцип своєчасності* – кожне управлінське рішення щодо використання та формування складової оборотних активів має прийматися на основі отримання своєчасної та оперативної інформації;

3. *Принцип координації* спрямований на досягнення узгодженості управлінських рішень у сфері оборотних активів з рішеннями щодо поточних зобов'язань;

4. *Принцип безперервності* управління – управління розглядається як постійний процес, який забезпечує прийняття ряду управлінських рішень, що впливають на ліквідність, конкурентоспроможність та платоспроможність підприємства;

5. *Принцип оптимальності* передбачає, що управлінське рішення орієнтоване на визначення оптимального розміру обсягів оборотних активів та усіх їхніх складових;

6. *Принцип раціональності* – усі складові оборотних активів повинні бути раціонально розподілятися за стадіями кругообороту та відтворення на підприємстві.

При формуванні політики підприємства слід враховувати, що основними показниками, які характеризують ефективність такої політики, є коефіцієнти оборотності, оптимальність усіх нормативів, показники вивільнення оборотних активів за результатами реалізованих заходів. Це впливає на прибуток підприємства: він досягає максимального значення. При цьому слід виходити з того, збільшення величини оборотних коштів понад нормативне їх значення може призвести до їх «заморожування», коли такі кошти не використовуються ні у виробничій сфері (оборотні фонди), на у сфері обігу (фонди обігу). Крім того, у підприємства можуть виникати додаткові витрати на утримання, наприклад, запасів сировини і матеріалів; втрати коштів, інвестованих в певні види запасів, внаслідок їх псування, втрати

властивостей з подальшим списанням. Таким чином, політика управління оборотними активами повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності та рентабельністю [25]. Реалізація цих завдань досягається в процесі розробки на підприємстві спеціальної політики щодо формування оборотного капіталу. При цьому при виборі певного виду політики необхідно враховувати рівень активів і пасивів підприємства та співвідношення між ними.

В праці [25, с. 237] вибір політики комплексного оперативного управління поточними активами та поточними пасивами запропоновано здійснювати з використанням матричного методу, що представлено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Матриця вибору політики комплексного оперативного управління
поточними активами і поточними пасивами [25]**

Політика управління поточними пасивами	Політика управління поточними активами		
	консервативна	помірна	агресивна
агресивна	не поєднується	помірна	агресивна
помірна	помірна	помірна	помірна
консервативна	консервативна	помірна	не поєднується

Таким чином, завдання підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства вирішується завдяки оптимізації:

- розміру грошових коштів та високоліквідних активів, що дає можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні;
- структури і складу оборотних активів в координатах прискорення їх оборотності в цілому та за окремими елементами;
- структури готової продукції шляхом зменшення випуску продукції з низькою рентабельністю та збільшення випуску високорентабельної продукції, яка користується підвищеним попитом;
- запасів підприємства, враховуючи потребу в сировині на плановий

період, розмір партій замовлення сировини і матеріалів, умови зберігання;

- дебіторської заборгованості шляхом регулярного контролю за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків, а також шляхом скорочення тривалості фінансового циклу, прискорення оборотності та підвищення рентабельності підприємства.

3.2. Аналітичне забезпечення системи управління дебіторською заборгованістю підприємства

В процесі управління оборотним капіталом підприємства важливе значення мають питання управління дебіторською заборгованістю. Ефективність діяльності підприємства безпосередньо залежить від послідовності і правильності рішень, які приймаються менеджерами усіх рівнів, адже кожне прийняте управлінське рішення спричиняє рух фінансових потоків, що впливають на фінансовий результат діяльності підприємства. Забезпечення оптимального обсягу дебіторської заборгованості та її частки в структурі оборотних активів підприємства є актуальною проблемою для усіх підприємств, незалежно від форм власності, їх величини тощо. Адже через управління дебіторською заборгованістю можна впливати на обсяг прибутку підприємства, його ліквідність і платоспроможність, а відповідно і на ризики, що з ними пов'язані.

Дебіторська заборгованість поділяється на такі види [11,12]: дебіторська заборгованість за товари, строк сплати яких не настав; дебіторська заборгованість за товари, строк сплати яких минув; дебіторська заборгованість по векселях отриманих; дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом; дебіторська заборгованість за розрахунками з персоналом та інші види дебіторської заборгованості. Найбільшу частку займає дебіторська заборгованість за відвантажену продукцію (більше 80% загальної суми). Тому управління дебіторською заборгованістю на підприємстві

пов'язано з її оптимізацією, в першу чергу, за розрахунками за реалізовану продукцію. Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем) повинна мати реальну оцінку. Продаж товарів і надання послуг в кредит при застосуванні принципу нарахування, як правило, співпадає з визнанням доходу від реалізації. Але, можливо, частина боргів не буде сплачена дебіторами внаслідок їх неплатоспроможності. Отже є доцільним формування (за рахунок витрат) резерву сумнівних боргів, а в балансі – застосування оцінки дебіторської заборгованості *за чистою реалізаційною вартістю*, яка визначається як сума дебіторської заборгованості після вирахування резерву сумнівних боргів.

Поточна заборгованість споживачів та постачальників виникає в процесі операційної діяльності підприємства, має регулярний характер і пов'язана із затримками в оплаті товарів, робіт та послуг або з реалізацією продукції на умовах комерційного кредиту. Така заборгованість визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. В табл. 3.4 та на рис. 3.2 представлено динаміку загальної суми дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» та її елементів в динаміці з 2017 по 2020 роки, станом на 31.12. кожного року.

Таблиця 3.4

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» в розрізі елементів

	Значення станом на 31.12, тис. грн.				Абсолютне відхилення, тис. грн.		
	2017	2018	2019	2020	2018/2017	2019/2018	2020/2019
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	11,5	38,1	403,9	24	26,6	365,8	-379,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	0,9	51,7	0,1	232,6	50,8	-51,6	232,5
Інша поточна дебіторська заборгованість	0	632,7	454,9	619,5	632,7	-177,8	164,6
Разом дебіторська заборгованість	12,4	722,5	858,9	876,1	710,1	136,4	17,2

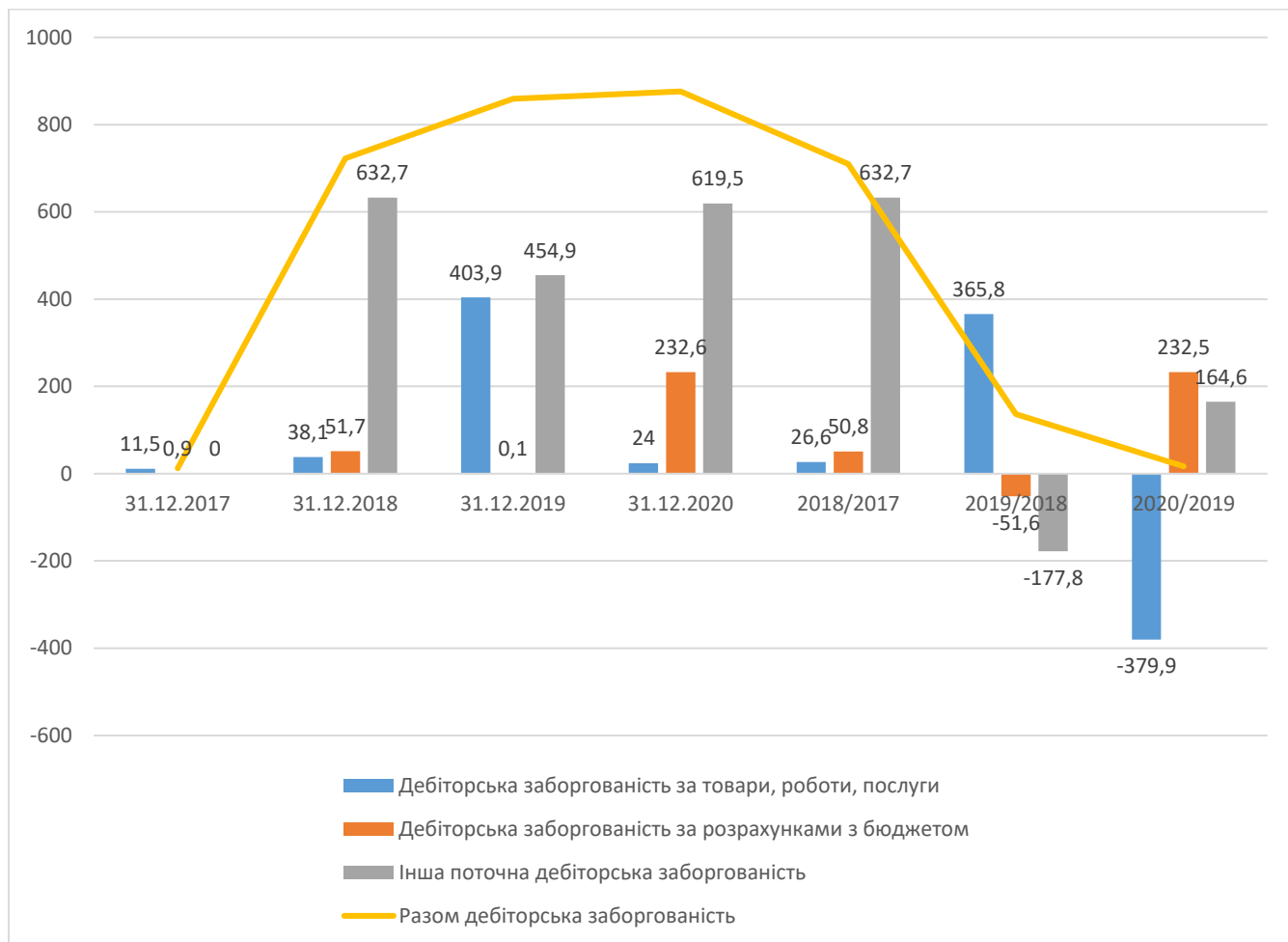

Рис. 3.2. Динаміка дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» загалом та за елементами

Як видно із зазначених даних, найбільший розмір складала інша поточна дебіторська заборгованість, яка зростала у 2018 та 2020 рр. після незначного її скорочення у 2019 році. У 2019 році дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги значно зросла, після чого у 2020 році стрімко зменшилася. Зазначені тенденції свідчать про необхідність детального вивчення за причинами зростання дебіторської заборгованості для розробки комплексу заходів по управлінню її величиною. Слід зазначити, що протягом періоду дослідження мала інша поточна дебіторська заборгованість, у складі якої імовірно є певна частина безнадійної.

В табл. 3.5 представлено структуру дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» в динаміці за три роки (станом на 31.12. в періоді з 2017 по 2020 роки).

Таблиця 3.5

Аналіз структури дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показники	Структура, %				Абсолютне відхилення, п.п.		
	2017	2018	2019	2020	2018/2017	2019/2018	2020/2019
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	92,7	5,3	47,0	2,7	-87,4	41,7	-44,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	7,3	7,2	0,0	26,6	-0,1	-7,2	26,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,0	87,5	53,0	70,7	87,6	-34,6	17,7
Разом дебіторська заборгованість	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0

Як видно з даних табл. 3.5 протягом досліджуваного періоду відбувалися суттєві зміни у структурі дебіторської заборгованості (%), станом на 31.12. року дослідження). Так, найбільшими були частки: у 2017 році дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) - 92, 7; у 2018, 2019 та 2020 роках – іншої поточної дебіторської заборгованості відповідно 87,5; 53,0 та 70,0.

Контроль і управління дебіторською заборгованістю організації належить до важливих функцій, які повинні виконувати підприємства для поліпшення стану свого фінансового стану і уникнення непередбачених обставин, які можна віднести до механізму управління дебіторською заборгованістю. Це пояснюється тим, що досягнення деякого критичного обсягу дебіторської заборгованості може не тільки істотно позначитися на фінансовому стані в даний конкретний момент, але і призвести до банкрутства. Причиною цього є відсутність коштів, які відволікаються з підприємства і не можуть бути використані в разі необхідності для здійснення

поточних витрат, закупівлі сировини і матеріалів, розрахунків з постачальниками послуг і для інших цілей. Контроль за обсягом такого активу, як дебіторська заборгованість, повинен бути постійним і ретельним [24].

Для здійснення цього контролю на сьогоднішній день в бухгалтерському обліку та аналітичній роботі існує велика кількість інструментів, які дозволяють як управляти характером і розміром заборгованості, зафіксованої у відповідних документах, так і відслідковувати її динаміку, виявляючи тривожні сигнали, які повинні стати імпульсом до вжиття необхідних заходів. Особливо критичним сигналом є виникнення безнадійної дебіторської заборгованості [11, 24]. У стандартах міжнародної фінансової звітності коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зазвичай іменується *day's sales outstanding*, скорочено DSO. Під такою назвою він зазвичай фігурує у фінансових звітах компаній, що діють за кордоном або підготовляють звітність відповідно до вимог міжнародних стандартів. Також досить широко поширене інше найменування таких коефіцієнтів - *average collection period*, тобто середній період збору боргів. Скорочення цього терміну - АСР - також можна зустріти в фінансових звітах англійською мовою [24].

В табл.3.6 представлено узагальнені дані щодо ефективності використання оборотних активів підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС», в тому числі з урахуванням впливу на це динаміки дебіторської заборгованості. Аналіз показав відсутність на підприємстві довгострокової дебіторської заборгованості, вся дебіторська заборгованість є короткостроковою. За даними табл.3.6 можна зробити висновок про зростання коефіцієнта відволікання оборотних активів, крім 2020 року, що є негативною тенденцією за даним показником. На рис. 3.3 візуалізовано динаміку даного коефіцієнта. Проведений аналіз свідчить, що керівництву ТОВ «ДАЙРЕКС» необхідно вжити заходів, спрямованих на поліпшення стану розрахунків. Така необхідність пов'язана з тим, що значні обсяги коштів, що заморожуються в якості неоплачених зобов'язань з боку клієнтів, клієнтів і партнерів компанії, можуть

спричинити за собою зниження можливостей щодо роботи з постачальниками, клієнтами та партнерами.

Таблиця 3.6

Динаміка основних показників оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показники	Роки			
	2017	2018	2019	2020
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	11,5	38,1	403,9	24
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, тис. грн.	0,9	51,7	0,1	232,6
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	0	632,7	454,9	619,5
Разом дебіторська заборгованість, тис. грн.	12,4	722,5	858,9	876,1
Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості, тис. грн.		367,45	790,7	867,5
Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	884,5	2247,9	2936,5	1653,5
Коефіцієнт оборотності		6,1	3,7	1,91
Оборотні активи, тис. грн.	1072,1	2081,8	1281,9	2048,8
Коефіцієнт відволікання оборотних активів в дебіторську заборгованість	0,01	0,35	0,67	0,43

Рис. 3.3. Динаміка коефіцієнта відволікання оборотних активів в дебіторську заборгованість ТОВ «ДАЙРЕКС»

Безнадійна дебіторська заборгованість – це дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності. Безнадійною визнається заборгованість, що відповідає одній з таких ознак [11]: а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності; б) прострочена заборгованість, що не погашена з причини недостатності майна фізичної особи, за умови, що дії кредитора, спрямовані на примусове стягнення майна боржника, не призвели до повного погашення заборгованості; в) заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або які припинили свою діяльність як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією; г) заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних після звернення кредитором за стягненням на заставлене майно відповідно до закону та договору, за умови, що інші дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника, визначені нормативно-правовими актами, не призвели до повного покриття заборгованості; г) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством; д) прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також осіб, які в судовому порядку визнані безвісно відсутніми, недієздатними або оголошені померлими, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі.

Безнадійна дебіторська заборгованість списується за рахунок резерву сумнівних боргів. Виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. І лише у випадку, коли сума сформованого раніше резерву менша за суму заборгованості, визнаної безнадійною, різницю включають до складу витрат поточного періоду.

Величину резерву сумнівних боргів розраховують, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості, яку здійснюють групуванням дебіторської заборгованості за строками

її непогашення з установленням коефіцієнта сумнівності (коефіцієнта ризику) для кожної групи. Непогашена в строк дебіторська заборгованість призводить до відволікання грошових коштів з обороту підприємства, породжуючи при цьому такі проблеми, як збільшення тривалості фінансового циклу, дефіцит грошових коштів, збільшення ризику неплатежів за своїми зобов'язаннями, необхідність залучення зовнішніх форм фінансування діяльності підприємства. Отже, недостатній контроль дебіторської заборгованості може генерувати серйозні ризики функціонування і навіть загрозу існування господарюючого суб'єкта і тому потребує особливої уваги. Для більш ретельного аналізу дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги проведемо її аналіз в розрізі окремих покупців (див. табл. 3.7), що дозволить виявити тих контрагентів, які істотно впливають на формування безнадійної дебіторської заборгованості, з метою розробки заходів щодо її погашення.

Таблиця 3.7

Аналіз дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) та її структури в розрізі окремих покупців

Дебітори	Дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) станом на 31.12, тис. грн.				Структура, %			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Компанія А	1,2	4,3		1	10,4	11,3	0	4,2
Компанія Б	3,1	7,9	147,1	6,1	27,0	20,7	36,4	25,4
Компанія В	5,4	10,7	172,6	8,1	47,0	28,1	42,7	33,8
Компанія Д	0,8	5,3	20,9	4	7,0	13,9	5,2	16,7
Компанія Е	0,7	5,4	0,9	2,6	6,1	14,2	0,2	10,8
Компанія Є		4,3	1		0	11,3	0,2	0
Компанія Ж			51		0	0	12,6	0
Компанія З			0,3		0	0	0,1	0
Інші покупці	0,3	0,2	10,1	2,2	2,5	0,5	2,5	9,2
Разом	11,5	38,1	403,9	24	100	100	100	100

Як видно з даних табл. 3.7 найбільші обсяги дебіторської заборгованості по ТОВ «ДАЙРЕКС» спостерігалися у 2019 році. При цьому найбільшу заборгованість мали компанії Б, В та Ж, що пов'язано з фінансовими проблемами та зниженням рівня

платоспроможності цих дебіторів. Серед них компанії Б та В є постійними партнерами підприємства, з якими існують довготривалі зв'язки. Компнія Ж – новий контрагент, з яким у 2019 році було укладено договір на 1 рік. Завдяки вжитим заходам, зокрема, проведеним взаємозалікам взаємних вимог та товарообмінним операціям частину дебіторської заборгованості було погашено і її розміри у 2020 році значно скоротилися. Проте, у 2020 році по окремих покупцях залишилися досить значні суми дебіторської заборгованості, що потребує більш детального її дослідження та розробки заходів щодо перспективного погашення.

Для цього розрахуємо показники сумнівності (ризик), які встановлює саме підприємство, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди. Як правило, цей коефіцієнт зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт сумнівності для групи визначається за формулою простої середньої з коефіцієнтів сумнівності окремих місяців в межах періоду спостереження. Коефіцієнти сумнівності окремих місяців визначають за формулою:

$$K_c(\text{міс}) = \frac{СБЗ}{ДЗ},$$

де *СБЗ* – списання дебіторської заборгованості у відповідному місяці; *ДЗ* – сальдо дебіторської заборгованості на кінець місяця.

Визначення величини резерву сумнівних боргів за строками непогашення дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) ТОВ «ДАЙРЕКС» наведено в табл. 3.8. Зазначимо, що підприємство самостійно визначає групи за строками непогашення поточної дебіторської заборгованості. Величина резерву сумнівних боргів за кожною з класифікаційних груп дебіторської заборгованості визначається як добуток коефіцієнта сумнівності на сальдо дебіторської заборгованості відповідної групи на кінець відповідного року спостережень. Так, у 2019 році, зважаючи на

величину сальдо дебіторської заборгованості та категорії дебіторів з урахуванням досвіду співпраці, умов укладених з ними договорів, резерв сумнівних боргів повинен скласти – 23,7 тис. грн.; у 2020 році – 1,06 тис. грн.

Таблиця 3.8

Визначення коефіцієнта сумнівності (ризик) погашення дебіторської заборгованості на кінець року по ТОВ «ДАЙРЕКС»

<i>Квартал</i>	<i>Фактично списано безнадійної дебіторської заборгованості, тис. грн.</i>		<i>Сальдо дебіторської заборгованості на кінець місяця, тис. грн.</i>		<i>Коефіцієнт сумнівності дебіторської заборгованості за період спостереження, %</i>	
	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>
I	20	0,3	260	20	7,7	1,5
II	32	1,482	510	26	6,2	5,7
III	24,7	1,696	640	32	3,9	5,3
IV	23	1,224	403,9	24	5,7	5,1
РАЗОМ	99,7	4,702	x	x	5,875	4,4
Резерв сумнівних боргів, тис. грн.					23,7	1,06

Таким чином, розрахунок резерву сумнівних боргів дозволяє підприємству обґрунтувати та розробити програму реструктуризації дебіторської заборгованості, що передбачає проведення аналітичної роботи за етапами: аналіз обсягу та складу дебіторської заборгованості (по групах дебіторів із встановленням причин її виникнення); аналіз динаміки погашення дебіторської заборгованості за періодами; аналіз дотримання термінів погашення дебіторської заборгованості; групування заборгованості за віком та аналіз обсягів окремих вікових груп заборгованості; аналіз імовірності погашення дебіторської заборгованості; аналіз доцільності відволікання коштів в утворення дебіторської заборгованості (надання комерційного та споживчого кредиту).

Узагальнююча оцінка імовірності погашення дебіторської заборгованості проводиться шляхом розрахунку коефіцієнта ймовірності її погашення:

$$KIP_{заг} = \frac{\sum_{i=1}^n KIP_i \cdot ДЗ_i}{ДЗ},$$

де KIP_i – коефіцієнт імовірності погашення, встановлений експертно по i -му дебітору; $ДЗ_i$ – обсяг дебіторської заборгованості i -го дебітора; $ДЗ$ – загальний обсяг дебіторської заборгованості.

В табл. 3.9 наведено результати оцінки коефіцієнта імовірності погашення дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) для 2020 року, яку здійснено із залученням експертів – працівників ТОВ «ДАЙРЕКС», а саме головного бухгалтера, маркетолога, економіста зі збуту.

Таблиця 3.9

**Аналіз імовірності погашення дебіторської заборгованості ТОВ
«ДАЙРЕКС» у 2020 році**

Дебітори	Обсяг ДЗ, тис. грн.	KIP_i	$KIP_i \times ДЗ_i$
Компанія А	1	0,7	0,7
Компанія Б	6,1	0,75	4,575
Компанія В	8,1	0,75	6,075
Компанія Д	4	0,8	3,2
Компанія Е	2,6	0,5	1,3
Інші покупці	2,2	0,3	0,66
Разом	24		16,51
<i>Коефіцієнт імовірності погашення загальний $KIP_{заг}$</i>			0,687
<i>Прогнозована сума погашення дебіторської заборгованості</i>			16,51
<i>Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості з урахуванням її погашення</i>			1,923

В результаті очікувана сума погашеної дебіторської заборгованості складе 16,51, тоді сума непогашеної дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) складе 7,49 тис. грн.

Про ефективність розроблених заходів можна судити за показником оборотності дебіторської заборгованості, який визначається:

$$K_o^{дз} = \frac{ЧД}{ДЗ},$$

де ЧД – чистий дохід підприємства.

В табл. 3.9 наведено результат впливу погашення дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги), частка якої у 2020 році склала лише 2,7 % в загальній її структурі. В даному році значною була частина іншої дебіторської заборгованості, яка не має системного (регулярного) характеру і, зважаючи на це, ускладнена оцінка імовірності погашення цієї складової.

Розвиток ринкових відносин та інфраструктури фінансового ринку дозволяє використовувати в практиці фінансового менеджменту ряд нових форм управління дебіторською заборгованістю, тобто її рефінансування або прискорений метод переводу дебіторської заборгованості в більш ліквідні оборотні активи, грошові кошти, короткострокові цінні папери. Основними формами рефінансування дебіторської заборгованості є: факторинг, облік векселів, які видані покупцям продукції, форфейтинг.

3.3. Удосконалення управління оборотними активами ТОВ «ДАЙРЕКС»

Управління оборотними активами належить до важливих завдань фінансового менеджменту, які сприяють ефективному управлінню в сфері корпоративного бізнесу. Це пов'язано з особливістю їх складових елементів, які потребують індивідуального підходу до управління; динамічністю трансформації їх видів; пріоритетною роллю в забезпеченні платоспроможності, рентабельності і інших цільових результатів операційної діяльності підприємства. Все це досягається шляхом формування системи управління оборотними активами задля досягнення певних пріоритетів, які визначаються керівництвом підприємства та має стратегічний характер.

Прискорення оборотності сприяє скороченню потреби в оборотних коштах, збільшенню обсягу виробництва продукції, збільшенню суми одержуваного прибутку

і, таким чином, підвищенню стійкості фінансового стану підприємства. У випадках помітного погіршення рівня використання оборотних коштів (внаслідок уповільнення швидкості обороту і збільшення коефіцієнта завантаження) виникає потреба в додатковому їх залученні. Обсяг додаткового залучення оборотних коштів можна визначити шляхом множення різниці між порівнюваними коефіцієнтами завантаження на обсяг фактично реалізованої продукції [11].

Зниження оборотності запасів слугує підставою для проведення ретельного аналізу організації виробничо-господарських процесів, ефективності маркетингової політики, в ході якої можуть бути визначені необхідні заходи щодо прискорення обороту. Зниження оборотності дебіторської заборгованості свідчить про зниження платіжної дисципліни покупців і про збільшення продажів з відстрочкою платежу. Динаміка цього показника значною мірою залежить від кредитної політики підприємства, порядку та принципів розрахунків з покупцями та від ефективності системи кредитного контролю, що забезпечує своєчасність надходження оплати від покупців за відвантажені товари, виконані роботи, надані послуги. Чим триваліший період погашення дебіторської заборгованості, тим вищим є ризик її неповернення. Даний показник слід аналізувати з деталізацією за юридичними і фізичними особами, видами продукції, умовами рахунків, умовами укладення угод і т. ін. [11, 12]. До важливих показників в системі управління оборотними активами належать показники тривалості операційного та фінансового циклів.

Зважаючи на аналітичні дані розділу 2, можна зробити висновок, що керівництво ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2020 році використовувало помірну політику формування оборотних активів. Характерною особливістю цієї моделі політики у сфері управління оборотними активами є те, що керівництво не ставить обмежень у нарощуванні поточних активів, підприємство має значні грошові кошти, запаси сировини і готової продукції, істотну дебіторську заборгованість – у цьому випадку частка поточних активів у складі всіх активів висока, а період оборотності оборотних коштів тривалий. Агресивній моделі відповідає агресивна модель управління

поточними пасивами, за якої у загальній сумі пасивів переважає поточна кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги). До очікуваних результатів реалізації цієї моделі політики також доцільно віднести, що підприємство не може забезпечити високої економічної рентабельності активів, але практично виключає зростання ризику технічної неплатоспроможності. Зростає рівень ефекту фінансового важеля. Витрати підприємства на виплату відсотків по кредитах, в разі їх використання, зростають. У процесі аналізу використовуються коефіцієнт рентабельності оборотних активів, а також Модель Дюпона, яка стосується такого виду активів має вигляд:

$$P_{OA} = P_{PP} \times O_{OA},$$

де P_{OA} - рентабельність оборотних активів, P_{PP} - рентабельність реалізації продукції, O_{OA} - оборотність оборотних активів. Даний показник дозволить продемонструвати можливості підприємства в забезпеченні обсягу річного прибутку по відношенню до середньорічної суми обігових коштів компанії.

За результатами аналізу динаміки рентабельності оборотних активів, можна зробити висновок, що даний показник на досліджуваному підприємстві є нестабільним: відбулося збільшення цього показника у 2019 році в порівнянні з 2018, але значне зниження у 2020 році, що засвідчило збитковість за багатьма показниками підприємства. Спостерігається кореляція між показниками рентабельності обоотних активів та терміном її обертання, що підтверджується даними табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Динаміка коефіцієнта рентабельності оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показник	Роки			Відхилення	
	2017	2018	2019	2018/2017	2020/2019
Рентабельність оборотних активів	14,3	28	-9,6	13,7	-37,6
Рентабельність реалізації продукції	10	16	-10	6	-26
Термін обертання оборотних активів	1,43	1,75	0,96	0,32	-0,79

Запорукою підвищення рентабельності оборотних активів є визначення співвідношення між постійною та змінною частинами оборотних активів. Оскільки підприємство є постачальником продукції та послуг підприємствам будівельної галузі, яка відзначається певною мірою сезонністю виконання робіт, то і ТОВ «ДАЙРЕКС» в процесі управління оборотними активами повинно враховувати їх сезонну (або іншу циклічну) складову, яка визначається як різниця між максимальною і мінімальною потребою в них протягом року. Визначення постійної частини оборотних активів розраховується за такою формулою:

$$OA_{\text{пост}} = \overline{OA_{\text{п}}} \times K_{\text{мин}}$$

де $OA_{\text{пост}}$ – сума постійної частини оборотних активів у наступному періоді; $OA_{\text{п}}$ – середня сума оборотних активів підприємства в аналізованому майбутньому періоді; $K_{\text{мин}}$ – коефіцієнт мінімального рівня оборотних активів.

В табл. 3.10 представлено результати прогнозування величини оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» на період 2021-2023 років, враховуючи очікувані темпи зростання обсягів реалізації та відношення до них обсягу потреби в оборотних активах. В табл. 3.11 надано результати оцінки постійної частини оборотних активів з урахуванням їх мінімального рівня, враховуючи потребу підприємства та специфіку ринку, на якому діє підприємство.

Таблиця 3.10

**Прогнозування величини оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» в період
2021-2023 рр., тис. грн.**

Показник	Роки						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Оборотні активи, тис. грн.	1072,1	2081,8	1281,9	2048,8	2089,776	2131,57152	2174,203

В табл. 3.11 наведено динаміку постійних частин оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС».

Таблиця 3.11

Динаміка постійних частин оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» (2018-2020 р.).

Показник	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Оборотні активи середньорічні	1009	2018,5	2019,5	1009,5	1,00
Коефіцієнт мінімального рівня оборотних активів	0,8	0,82	0,83	0,02	0,01
Сума постійної частини оборотних активів	807,2	1655,17	1676,185	847,97	21,02

Проведений аналіз оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» свідчить про необхідність удосконалення роботи підприємства у сфері управління оборотними активами. На рис. 3.4 представлено послідовність розроблення системи управління оборотними активами підприємства.

До основних заходів, які доцільно реалізувати в ТОВ «ДАЙРЕКС» у сфері управління оборотними активами, доцільно віднести заходи з оптимізації:

- 1) розміру грошових коштів через постійний контроль за їх розміром у найбільш ліквідній формі – грошовій, підтримання відповідної частини високоліквідних активів;
- 2) оборотних активів за структурю і складом за допомогою прискорення оборотності оборотних активів у цілому та по окремих їх групах;
- 3) структури товарів завдяки зменшенню випуску товарів із низькою рентабельністю та збільшенню випуску товарів, які мають позитивну рентабельність;
- 4) запасів підприємства шляхом нормування, перегляду розмірів оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів;
- 5) рівня дебіторської заборгованості шляхом проведення контролю за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків тощо;

Рис. 3.4. Етапи розроблення системи управління оборотними активами підприємства (побудовано автором за даними [25])

б) тривалості фінансового циклу шляхом прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості, уповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства у розрізі основних постачальників;

7) підвищення рівня рентабельності через своєчасне використання тимчасово вільних грошових активів для формування ефективного портфеля поточних фінансових інвестицій.

Висновки до розділу 3

В третьому розділі роботи сформульовано концептуальні положення розробки політики управління оборотними активами підприємства. Розглянуто основні елементи та сформульовано принципи формування ефективної політики управління оборотними активами. Обґрунтовано основні заходи щодо розробки ефективної системи контролю дебіторської заборгованості, зокрема з виокремленням таких елементів: кредитної політики; політики прийняття нових покупців; системи обліку і аналізу дебіторської заборгованості (враховуючи бонуси, знижки, можливість повернення товарів, тощо); системи відповідальності та мотивації менеджерів з продажу; процедури інкасації простроченої заборгованості. Надано характеристику підсистем ефективної системи контролю дебіторської заборгованості, визначено їх функції, завдання та методи реалізації.

Досліджено моделі управління оборотними активами та їх особливості. Обґрунтовано їх характерні особливості та результати реалізації. Визначено складові політики управління оборотними активами підприємства з виокремленням політики у сфері формування оборотних активів та їх фінансування. Визначено основні завдання щодо підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства засобами їх оптимізації, а саме: розміру грошових коштів та високоліквідних активів; їх структури і складу; структури готової продукції; запасів підприємства; дебіторської заборгованості. На основі аналізу динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» в розрізі елементів, її структури в динаміці, основних показників

оборотності, розраховано коефіцієнти відволікання оборотних активів в дебіторську заборгованість, визначено її структуру в розрізі окремих дебіторів, коефіцієнти сумнівності погашення дебіторської заборгованості у 2019 та 2020 рр. Це дозволило визначити резерв сумнівних боргів, коефіцієнт імовірності погашення та прогнозовану суму погашення дебіторської заборгованості у 2020 році.

Встановлено, що прискорення оборотності сприяє скороченню потреби в оборотних коштах, збільшенню обсягу виробництва продукції, збільшенню суми одержуваного прибутку і, таким чином, підвищенню стійкості фінансового стану підприємства. Зроблено висновок, що у 2020 році підприємство використовувало помірну політику формування оборотних активів.

За результатами аналізу динаміки рентабельності оборотних активів, можна зробити висновок, що даний показник на досліджуваному підприємстві є нестабільним: відбулося збільшення цього показника у 2019 році в порівнянні з 2018, але значне зниження у 2020 році, що засвідчило збитковість за багатьма показниками підприємства.

Оскільки підприємство є постачальником продукції та послуг підприємствам будівельної галузі, яка відзначається певною мірою сезонністю виконання робіт, то і ТОВ «ДАЙРЕКС» в процесі управління оборотними активами повинно враховувати їх сезонну складову, яка визначається як різниця між максимальною і мінімальною потребою в них протягом року. Побудовано прогноз величини оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» на період 2021-2023 років, враховуючи очікувані темпи зростання обсягів реалізації та відношення до них обсягу потреби в оборотних активах.

Проведений аналіз оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» свідчить про необхідність удосконалення роботи підприємства у сфері управління оборотними активами. Розроблено систему основних заходів, які доцільно реалізувати в ТОВ «ДАЙРЕКС» у сфері управління оборотними активами, та визначено етапи побудови системи управління оборотними активами.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Досліджено теоретичні засади управління оборотними активами підприємство, розкрито їх сутність, визначено джерела формування та елементний склад. Розглянуто класифікацію оборотних активів підприємства: за характером участі в операційному процесі; за періодом функціонування оборотних активів; за ліквідністю; за можливістю нормування; за елементним складом, інші оборотні активи. Надано характеристику виробничо-технологічної, функціонально-технологічної та елементної структури оборотних активів.

2. Досліджено сутність та проаналізовано особливості управління дебіторською заборгованістю підприємства. Розглянуто етапи аналітичної роботи та процес розробки програми реструктуризації дебіторської заборгованості.

3. Встановлено, що для характеристики ефективності використання оборотних активів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обертання. Зроблено висновок, що результатом зміни ефективності використання оборотних активів є вплив на показники фінансового стану підприємства.

4. В другому розділі роботи надано загальну характеристику та оцінку майнового стану ТОВ «ДАЙРЕКС». Зроблено висновки про зміни в активах і пасивах підприємства. Слід зазначити, що власний капітал ТОВ «Дайрекс» у 2020 р. порівняно з 2019 роком зменшився на 578,1 тис.грн. (або у 0,81 разу) через зменшення величини нерозподіленого прибутку на 142,7 тис. грн. Крім того, відбулися зміни за показником поточних зобов'язань. Аналіз структури балансу виявив зміни в структурі необоротних активів, що стало наслідком: зміни первісної вартості основних засобів, відносного скорочення нових основних засобів. В оборотних активах у 2020 році найбільшою була частка іншої поточної дебіторської

заборгованості (29,6 %), на другому місці слід відзначити грошові кошти та їх еквіваленти (22,7 %), на третьому місці – розрахунки з бюджетом (11,1 %).

5. Аналіз фінансових результатів дозволив зробити висновок про вплив на цей показник факторів позитивної і негативної дії, серед яких: чистий дохід від реалізації продукції у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшився, хоча в попередні роки збільшувався, що свідчить про позитивну тенденцію; спостерігалось зменшення собівартості реалізованої продукції на 56,8 тис. грн. внаслідок скорочення обсягів випуску та реалізації продукції у 2020 році. Аналіз показників рентабельності показав, що найбільш ефективним для підприємства був 2019 рік, коли підприємство одержало прибуток на відміну від 2020 (збиткового) року.

6. Проведено аналіз показників ліквідності та платоспроможності, який дозволив зробити висновки про: зміни за показником власного капіталу – у 2019 році – відбулося його збільшення на 508,8 тис. грн., у 2020 зменшення – на 125,3 тис. грн.; збільшення значень: коефіцієнта забезпечення власними оборотними коштами у 2019 та 2020 році; коефіцієнта маневреності власного капіталу – у 2019 та у 2020 рр. В той же час спостерігалось збільшення коефіцієнта довгострокової фінансової незалежності у 2019 році та його зменшення у 2020 році в порівнянні з 2019. Коефіцієнт фінансової залежності у 2019 році знизився на 6,57, у 2020 році збільшився на 1,72; найбільших значень показники ліквідності досягли у 2019 році, що корелює з високим рівнем прибутоковості цього року. Значення коефіцієнта покриття досягало бажаного рівня у 2019 році, коефіцієнт швидкої ліквідності був недостатнім у 2018 році, але у 2019 та 2020 рр. його значення підвищилося, коефіцієнт абсолютної ліквідності досяг оптимального значення у 2020 році.

7. Аналіз показників оборотності оборотних активів дозволив встановити наявність тенденції до зниження обсягу запасів та власного капіталу; нестабільність у зміні коефіцієнта оборотності активів, а саме зростання у 2019 році в порівнянні з 2018 і скорочення у 2020 році в порівнянні з 2019; нестабільність у зміні

коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості – його зростання у 2019 році та скорочення у 2020 році в порівнянні з попереднім.

8. В третьому розділі роботи розроблено концептуальні положення формування політики управління оборотними активами підприємства на основі аналізу її основних моделей та можливості застосування на ТОВ «ДАЙРЕКС». Сформульовано принципи формування ефективної політики управління оборотними активами. Зроблено висновок, що у 2020 році підприємство використовувало помірну політику формування оборотних активів. Обґрунтовано основні заходи щодо розробки ефективної системи контролю дебіторської заборгованості.

9. Визначено основні завдання щодо підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства засобами їх оптимізації, а саме: розміру грошових коштів та високоліквідних активів; їх структури і складу; структури готової продукції; запасів підприємства; дебіторської заборгованості. На основі аналізу динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «ДАЙРЕКС» проаналізовано її структуру в розрізі окремих дебіторів, визначено коефіцієнти сумнівності погашення дебіторської заборгованості у 2019 та 2020 рр. Розраховано резерв сумнівних боргів, коефіцієнт імовірності погашення та прогнозовану суму погашення дебіторської заборгованості у 2020 році ТОВ «ДАЙРЕКС».

10. На основі комплексного аналізу оборотних активів розроблено прогноз їх величини для ТОВ «ДАЙРЕКС» на період 2021-2023 років, враховуючи очікувані темпи зростання обсягів реалізації та відношення до них обсягу потреби в оборотних активах. Проведений аналіз оборотних активів ТОВ «ДАЙРЕКС» свідчить про необхідність удосконалення роботи підприємства у сфері управління оборотними активами. Розроблено систему основних заходів, які доцільно реалізувати підприємству ТОВ «ДАЙРЕКС» у сфері управління оборотними активами, та визначено етапи побудови відповідної системи управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Склад і структура оборотних коштів. веб-сайт. URL:
https://stud.com.ua/22889/ekonomika/sklad_struktura_oborotnih_koshtiv
2. Сущность оборотных средств, их состав и структура. URL:
<http://www.ereport.ru/articles/firms/obsred.htm>
3. Анализ оборотных средств организации: веб-сайт. URL:
<http://arbir.ru/miscellany/U18S916E57835>
4. Управление оборотными средствами: веб-сайт. URL:
https://spravochnick.ru/ekonomika/formy_oborotnyh_sredstv/upravlenie_oborotnymi_sredstvami/
5. Характеристика оборотних коштів. Поняття та структура: веб-сайт. URL:
<https://buklib.net/books/32833/>
6. Дороніна М. С. Управління рухом оборотного капіталу підприємства : [монографія] / М. С. Дороніна, Л. С. Мартюшева, Д. А. Горовий ; Харків. нац. автомобільно-дорожній ун-т. – Харків
7. Нормування як метод оптимізації оборотних активів URL:
<https://buklib.net/books/24941/>
8. Аналіз ефективності використання оборотних активів URL:
https://pidru4niki.com/88213/menedzhment/analiz_efektivnosti_vikoristannya_oborotnih_aktiviv
9. Шляхи вдосконалення управління дебіторською заборгованістю. URL:
<http://global-national.in.ua/archive/10-2016/196.pdf>
10. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів. URL:
http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Economics/65422.doc.htm
11. Фінанси підприємства: підручник / І.О. Тарасенко, Н.М. Любенко. – К. КНУТД, 2015. – 360 с.

12. Любенко Н.М. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.

13. Нагаєва Г.О. Вплив ефективності використання оборотних активів на фінансовий стан підприємства. URL: <http://intkonf.org/nagaeva-go-vpliv-efektivnosti-vikoristannya-oborotnih-aktiviv-na-finansoviy-stand-pidприємства/>

14. Швець Ю.О. Управління оборотними активами підприємств. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. URL: <http://www.vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/29.pdf>.

15. Чобіток В.І., Пятилокотова К.С. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13svieic.pdf

16. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

17. Будівельна галузь за три місяці війни скоротилася на 70%, собівартість будівництва зросла на 20% (forinsurer.com). URL: <https://forinsurer.com/news/22/06/15/41363>

18. Малій О.Г. Фінанси підприємств: курс лекцій / 2-ге вид., переробл. та доповн. Х.: Міськдрук, 2011. 160 с.

19. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, О.Г. Денисюк. 2-ге вид., доповн. Житомир, 2009. 504 с.

20. Богацька Н.М., Темченко М.М. Фінансові результати діяльності підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/37982.doc.htm

21. Проданчук Н.А. Удосконалення форми Звіту про фінансові результати // Економіка АПК. – 2004, №8.

22. Аналіз факторів формування показників фінансових результатів суб'єктів малого підприємництва. URL: <https://pubdoc.co/document/zx5n952v.html>

23. Контроль за дебіторською заборгованністю – FINCORPLUS. URL: <http://www.fincorplus.com/2014/10/27/ar-management/>

24. Контроль за дебіторською заборгованістю.
<http://www.fincorplus.com/2014/10/27/ar-management/>

25. Донін Є.О. Політика управління оборотними активами сучасного підприємства. Фінанси, облік, банки. № 1(22). 2017. URL: <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=4c4f9692fbc7d7a1JmltdHM9MTY2NzI2MDgwMCZpZ3VpZD0zNWRkMzM2MC03ZmMwLTY0ZjYtMTlmOC0zMVhN2UyYTY1ZTcmaW5zaWQ9NTEhNQ&ptn=3&hsh=3&fclid=35dd3360-7fc0-64f6-19f8-3fea7e2a65e7&psq=Донін+Є.О.+Політика+управління+оборотними+активами+сучасного+підприємства&u=a1aHR0cHM6Ly9qZnViLmRvbm51LmVkdS51YS9hcnRpY2xlL3ZpZXcvNTAzMi81MDY1&ntb=1>

26. Чобіток В.І., Пятилокотова К.С. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13cvieic.pdf

27. Евкова А. Факторы оборотных средств - концепция, структура и разбор факторов (evkova.org). URL: <https://www.evkova.org/factoryi-oborotnyih-sredstv-kontsepsiya-struktura-i-razbor-faktorov>

28. Податковий кодекс України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації (затверджене наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України 26.01.2001 N 49/121 Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні активи”. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси”. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 „Дебіторська заборгованість”. Інформаційно-аналітична газета „Податки та бухгалтерський облік”. URL: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu10/>.

33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 “Фінансові інвестиції”. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>.

34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 „Дохід”. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

35. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати”. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.